

Ana Kontor • Karl Karlep

Eesti keele tööraamat

5. klassile
4. osa

2022

Ana Kontor, Karl Karlep
Eesti keele tööraamat 5. klassile IV. osa (ajakohastatud kordustrükk)

Õppematerjali „Eesti keele lugemik-tööraamat 5. klassile“ koostamisel on arvestatud põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava lihtsustatud õppe 5. klassi eesti keele ainekavas esitatud nõudeid. Õppematerjal sobib kasutamiseks ka põhikooli riikliku õppekava järgi õppijate õppe diferentseerimisel, individuaalse õppekava (IÕK) alusel õppijate ning muukeelsete õpilaste õpetamisel.

Retsenseerinud Maris Juhkam ja Kaja Plado
Toimetanud Tiina Helekivi
Illustratsioonid Ülle Meister, Vilve Aavik-Vadi, Jane Raud, Elina ja Joonas Sildre
Tehniliselt toimetanud Andero Kurm
Kujundanud ja küljendanud Eve Kurm
Fotod: Pixabay, Wikimedia Commons, erakogud

Autoriõigus: Haridus- ja Teadusministeerium, autorid, 2022

CC-BY-SA 3.0

Levitaja: Haridus- ja Noorteamet

ISBN 978-9985-72-297-8 (1. osa)
ISBN 978-9985-72-298-5 (pdf: 1. osa)
ISBN 978-9985-72-299-2 (2. osa)
ISBN 978-9985-72-300-5 (pdf: 2. osa)
ISBN 978-9985-72-301-2 (3. osa)
ISBN 978-9985-72-302-9 (pdf: 3. osa)
ISBN 978-9985-72-303-6 (4. osa)
ISBN 978-9985-72-304-3 (pdf: 4. osa)

Trükiettevalmistus: OÜ Studium
Riia 15b, Tartu 51010
www.studium.ee

Ajakohastatud kordustrükk: Atlex OÜ
Kivi 23, Tartu 51009
www.atlex.ee

SISUKORD

Metoodilised juhised õpetajale 4. tööraamatu kasutamiseks 4

Kelleks? Milleks? 6

Kelleni? Milleni? 15

Kellena? Millena? 21

Kelleta? Milleta? 29

Kellega? Millega? 32

Tegusõna muutevormid 43

Tegusõna *ma*-vorm (*ma*-tegevusnimi) 55

Tegusõna *da*-vorm (*da*-tegevusnimi) 57

Tegusõna jaatav ja eitav kõne 61

Tegusõna oleviku- ja minevikuvormid 62

Tingimust väljendavad sõnavormid 68

Lause 71

Lihtlause 71

Koondlause 82

Liitlause 87

METOODILISED JUHISED ÕPETAJALE 4. TÖÖRAAMATU KASUTAMISEKS

Tööraamatu 4. osas jätkub käändevormide käsitlemine. Uute teemadena lisanduvad:

- tegusõna pöördevormid,
- lauseliigid,
- dialoogis kasutatavad ütlused.

Endiselt on esmane eesmärk kõnemõistmise ja -loome arendamine rõhuasetusega sõnavormi ja -ühendi, lause ja lauserühma tähendusele. Lihtsustatud õppe keeleõpetuses väldime liigset formaalset keeleteaduslikku analüüsi.

Nimisõna käändevormid. Käsitlemisel lähtutakse 3. tööraamatus rakendatud põhimõtetest: konkreetse sõna käändevormi tähenduse sõltuvus sõnatähendusest ja kontekstist, põhisõna ja laiend(id) sõnaühendis, sh võimalikult paljude sõnade seostamine sõnaühendiks või -paariks ning sama sõna kasutamine erinevates funktsioonides.

Tegusõna pöördevormid. Tegusõna on kas kellegi tegevust, kellegi/millegi seisundit või mingit protsessi väljendav sõna lauses (*Tuul puhub ja vesi voolab* on looduslikud protsessid.). Tegusõna on lause mõistmise ja lauseloome seisukohalt äärmiselt oluline keeleüksus. Tegusõna on praktiliselt igas lauses öeldiseks. Öeldisel kui põhisõnal võib olla mitmeid laiendeid (moodustub mitmeosaline verbifraas). Suur osa tegusõnadest eeldab ühte kuni kolme kohustuslikku laiendit (*kinkis* ? ?). Laiendite sobivus sõltub tegusõna tähendusest. Vajab märkimist, et *olema* verb vajab lauses alati öeldistäidet (s.o verbi valentsus). Kuna käändevormid on käsitletud, saab harjutada nende valikut ja sobitamist tegusõna pöördevormidega.

Tegusõna olulisteks funktsioonideks on väljendada tegevuse/seisundi aega (oleviku- ja minevikuvormid), eristada kõnelejat, kuulajat ja tegevuse sooritajat või mingis seisundis olijat, ühte või mitut tegijat (*kes* – *kellele* – *kellest* *või* *millest* *rääkis*). Kõik eelnevalt kirjeldatud tegusõna tunnused ja funktsioonid vajavad teema käsitlemisel teadvustamist lisaselgituste ja näidetega.

Tegusõna muutevorm sõltub öeldisega lõimuvast asesõnast (*ma, sa, ta, me, te, nad; ma loen, sa loed* jne). Mõnel juhul on pöördevormide lõpud samad (*sa / nad lugesid*), sel juhul sõltub mõistmine kontekstist.

Lauseliigid. Teema käsitlemise eesmärk on luua kujutlused kolmest lauseliigist (lihtlause, koondlause, liitlause), mis omakorda jaotuvad alaliikideks. Harjutatakse lausete mõistmist ja loomet, sh lausete ühendamist ja jaotamist, samuti laiendite lisamist. Lausete jaotamise korral on vajalik rõhutada, et kogu sõnastatud teave peab moodustatud lühikeste lausete kogumis olema säilitatud.

Nimetatud ülesannete puhul on abiks graafilised vahendid (nt skeemid), mis võimaldavad protsessi jaotada „sammudeks", ning küsimused, mis suunavad õpilaste tähelepanu semantilistele seostele. Oluline on seejuures rõhutada põhisõna seost laienditega.

Koond- ja liitlausete puhul kasutatakse sidesõnu (*ja, või, kes, mis* jt). Arutleda on vaja selle üle, mis laadi seosed sõnade, sõnaühendite või lauseosade vahel nende abil ilmnevad. Lisaks lauses sõnastatud otsesele tähendusele on otstarbekas arutleda ka võimaliku situatsiooni, sündmuse või tegevuse üle laiemalt. *Mis võis toimuda enne? Miks see toimus? Mis võis olla tegevuse eesmärk?* jne.

Edukat tööraamatu alusel õpetamist!

Ana Kontor ja Karl Karlep

KELLE**KS**?
MILLE**KS**? > [ ] + [**-KS**] (saav kääne)

1. A. Loe ja vasta küsimustele.

1. Lumi sulab toas veeks.
2. Rainis õppis kutsekoolis puusepaks.
3. Lumi sulas tänaval alles õhtuks.
4. Kalev oli ühe suve talus abiliseks.
5. Arbuus jaotati võrdselt kuueks osaks.

- *Milleks* sulab lumi?
- *Kelleks* õppis Rainis?
- *Mis ajaks* sulas lumi?
- *Kelleks* oli Kalev talus ühe suve?
- *Mida tehti* arbuusiga?

B. Nimeta küsimustele *kelleks?, milleks?* vastavad sõnavormid.

***Kelleks-milleks*-sõnavorm väljendab,**
***kelleks* või *milleks* miski saab või muutub.**

2. A. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Toomas saab varsti autojuhiks, aga Liina kokaks.
2. Tiidu vend on sirgunud juba meheks, aga õde neiuks.

- *Kelleks* saab Toomas, *kelleks* saab Liina?
- *Kelleks* on sirgunud Tiidu õde, *kelleks* Tiidu vend?

B. Nimeta *kelleks-milleks*-sõnavormid.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-ks*** väljendab **muutumist** või **kellekski saamist.**

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***KELLEKS***? või ***MILLEKS***?

saab autojuhiks – saab kelleks?
puruneb tükkideks – puruneb milleks?

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse *kelleks?* või *milleks?*

autojuhi/ks – kelleks? *tükkide/ks – milleks?*

3. A. Vaata skeemi harjutuse alguses. Loe laused. Jooni sõnaühendid, mis vastavad skeemile.

saab (sai)
muutub (muutus) → *kelleks?* *milleks?*

1. Keetmisel muutub vesi auruks.
2. Reet ja Riina õppisid ülikoolis logopeedideks, aga Arvo õppis arstiks.
3. Kaisal sündis tütar. Kaisa sai nüüd emaks.
4. Ema tegi suvel maasikad kompotiks. Vaarikad tegi ta moosiks ja mahlaks.

B. Kirjuta joonitud sõnaühendid.

muutub auru/ks, ...

.....

.....

C. Kes sai *kelleks*? Mis muutus *milleks*? Kirjuta.

vesi – auru/ks, ...

.....

.....

.....

- Eralda *kelleks-milleks*-vormidel sõnalõpud.

4. A. Loe laused. Kirjuta õigesti vihikusse.

(muutus) ***milleks****?*

1. Vesi külmus /ös/el l/omp/ides (jää).
2. Keedes muutub vesi (aur).
3. Veskis jahvatati nisuterad (saiajahu) ja r/uk/i-terad (leivajahu).
4. Kaeraterad töödeldi /ümp/er (kaerahelbed).
5. Kartulid lõigati (tükid) ja s/ek/ati koos porgandiga (salat).

B. Jooni enda kirjutatud lausetes tegusõnad ja *milleks*-sõnavormid.

- Eralda ***milleks***-sõnavormidel sõnalõpud.
- Märgi enda kirjutatud lausetes lüngaga sõnade veaohtlikus kohas 1) häälikuühendid kaarega, 2) ülipikkade häälikute tähed.
- Kontrolli, kas kirjutasid õigesti.
- Kirjuta joonele sõna **s/ek/ati** (tabel 2, sk .....) .....

Kelleks-milleks-sõnavorm väljendab olekut või seisundit mingi aja jooksul.

5. A. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Suvel oli isa mõnda aega kombaineriks.
2. Poistel tuleb olla mitu kuud sõduriteks.

- *Kelleks* isa oli mõnda aega? (*Kellena* isa töötas mõnda aega?)
- *Kelleks* tuleb poistel olla? (*Kellena* tuleb poistel mitu kuud teenida?)

B. Eralda *kelleks*-sõnavormidel sõnalõpud.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-ks*** väljendab **olekut** või **seisundit**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***KELLEKS***? või ***MILLEKS***?

oli kombaineriks – oli kelleks?
oli peidupaigaks – oli milleks?

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse *kelleks?* või *milleks?*

kombaineri/ks – kelleks?
peidupaiga/ks – milleks?

6. Moodusta suuliselt sõnaühendeid ja lauseid.

1. olid pikka aega *(kelleks?)* – treial, korrapidaja, autojuht, õmbleja, lapsehoidja, kokk, talunikud, kasvatajad, traktoristid
2. oli lühikest aega (*milleks?*) – kodu, pesa, elukoht, bussipeatus, klassiruum, spordisaal, teatrimaja

- Mis nendest kohtadest võis edaspidi saada?

7. *Kes* õppis *kelleks?*
Moodusta sõnaühendeid ja lauseid.

Aivari onu – arst, minu ema – aednik, Ave tädipoeg – maaler

Milleks-sõnavorm väljendab aega
(ajavahemikku või tähtaega).

8. Loe laused. Loe sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Isa sõidab nädalaks Inglismaale.
2. Luuletus tuleb ülehomseks pähe õppida.

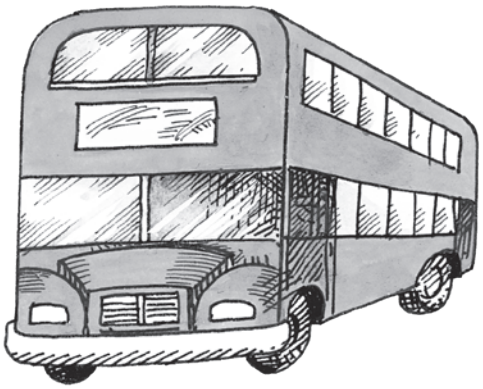

- *Kui kauaks* sõidab isa Inglismaale?
  Kui kaua on isa Inglismaal?
- *Mis ajaks* tuleb luuletus pähe õppida?
  Kui palju on selleks aega?
- Eralda *milleks*-vormidel sõnalõpud.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-ks*** väljendab **aega**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse
  KUI KAUAKS? või ***MIS AJAKS***?

sõitsid aastaks – sõitsid kui kauaks?
õppisid (pähe) neljapäevaks – õppisid mis ajaks?

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse ***milleks?***

aasta/ks – milleks? *neljapäeva/ks – milleks?*

9. A. Moodusta suuliselt sõnaühendeid ja lauseid.
B. Vasta küsimustele.

1) sõitsid *kui kauaks*? – päev, õhtu, vaheaeg
2) tulid *kui kauaks*? – pool päeva, 2 aastat, 3 kuud
3) kaunistavad (saali) *mis ajaks*? – õhtu, homme, kolmapäev

- *Kui kaua* nad kuskil olid või on?

10. A. Loe laused. Kirjuta õigesti vihikusse.

☐ *kui kauaks?* ☐ *mis ajaks?*

1. Me läksime vennaga (pool päeva) kalale.
2. Isa jääb seekord välismaale (terve aprill).
3. Talus jätkub tööd perele (kogu elu).
4. Õpilastel tuleb (järgmine reede) luuletus pähe /õp/ida.
5. Mart kutsus poisid (kell kolm) sünnipäevale.

B. Jooni enda kirjutatud lausetes aega väljendavad sõnaühendid.
C. Esita küsimused joonitud sõnaühenditele ja sõnavormidele.

☐ *mis ajaks?* ☐ *kui kauaks?*

_ks_-lõpuga sõnavorm väljendab osadeks jaotamist.

11. A. Loe laused. Loe sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Rait jagas koogi neljaks tükiks.
2. Liisu lõikas ristküliku pooleks.

- *Mitmeks osaks* jagas Rait koogi?
- *Mitmeks osaks* lõikas Liisu ristküliku?

B. Nimeta sõnad, mis vastavad küsimusele *milleks*?

- Eralda *milleks*-sõnavormidel sõnalõpud.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-ks*** väljendab **mitmeks osaks on miski jaotatud**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***MITMEKS (OSAKS)***?

jagas neljaks – jagas mitmeks?

12. A. Loe igas lauses joonitud tegusõnad. Nimeta arv sulgudes. Moodusta sõnaühendid tegusõna ja *ks*-vormis sõnadega.

B. Loe laused. Täida lüngad.

☐ *mitmeks osaks?*

1. Martin jagas 12 klotsi (3) ..... võrdseks osaks.
   Igas osas oli ..... klotsi.
2. Kaarel ei jaotanud 12 klotsi võrdseteks osadeks.
   Ühes osas oli 2 klotsi, teises 4, kolmandas ..... klotsi.
3. Reena lõikas 16 meetrit riiet (2) ..... võrdseks tükiks. Ta sai 2 tükki pikkusega ..... meetrit.
4. Jaga 35 kommi (7) ..... võrdseks osaks!
   Igas osas on ..... kommi.

ks-lõpuga sõnavorm väljendab järjekorda.

13. A. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Jaak tuli jooksus kolmandaks.
2. Tüdrukud jäid rahvastepallis viimasteks.

- *Mitmendaks* tuli Jaak jooksus?
- *Mitmendaks* jäid tüdrukud rahvastepallis?

B. Nimeta *mitmendaks*-sõnavormid.
Eralda neil sõnalõpp.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-ks*** väljendab **järjekorda**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***MITMENDAKS***?

jäid teiseks – jäid mitmendaks?

14. A. Vaata numbreid. Nimeta.

5. 3. 10. 4. 6.

B. Moodusta sõnaühendeid tegusõnadega:

tuli, jäi, trügis, võitles (ennast).

☐ *mitmendaks?* Näiteks: *tuli viiendaks*

C. Moodusta suuliselt sõnaühenditega lauseid.

15. A. Loe tegusõnad. Moodusta arvuga sulgudes sõnaühendid.

[ ] *mitmendaks?*

B. Loe laused. Täida lüngad.

1. Jaan ja Tiit on tublid sportlased. Kooli spordipäeval tuli Jaan kaugushüppes (2.) *teiseks*., aga Tiit palliviskes (1.) ..... .

2. Üleeile sõitsid poisid Paidesse võistlustele. Raadios öeldi, et Jaan jäi võistlustel (3.) ....., aga Tiit tuli (5.) ..... .

- Mitu võistlejat said Paides Jaanist (Tiidust) paremad tulemused?

16. A. Loe laused. Jooni sõnavormid, mis vastavad küsimusele

1) kelleks? 2) milleks? 3) mitmendaks? 4) mitmeks?

1. Tagasi koju jõuavad sportlased laupäevaks.
2. Mart oli kaks nädalat Soomes vahetusõpilaseks.
3. Puuviljad lõigati tükkideks ja segati salatiks.
4. Matemaatika tunnis jaotasime 20 sentimeetri pikkuse riba viieks osaks.
5. Kalmer jäi jooksus viimaseks.

B. Loe tegusõnad koos joonitud sõnavormidega.

C. Rühmita sõnaühendid tähenduse järgi. Kirjuta lause number.

Sõnaühendid väljendavad:

1) kelleks või milleks keegi või miski saab või muutub, ○
2) olekut või seisundit mingi aja jooksul, ○
3) aega (ajavahemikku, tähtaega), ○
4) järjekorda, ○
5) osadeks jaotamist. ○

KELLE**NI**?
MILLE**NI**? > ☐ + **-NI** (rajav kääne)

1. A. Loe ja vasta küsimustele.

1. Poisid jooksid algul kändudeni, siis põõsasteni ja lõpuks koolimajani.
2. Laupäeval võisime pimedani õues olla.

- *Milleni* poisid jooksid?
- *Milleni* poisid lõpuks jõudsid?
- *Mis ajani* me võisime laupäeval õues olla?

B. Nimeta küsimusele *milleni?* vastavad sõnavormid.

***Kelleni-milleni*-sõnavorm väljendab piiri**
(kui kaugele minnakse või midagi tehakse).

2. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Rein ja Riina jalutasid metsatukani.
2. Pärast puhkust liiguti edasi järveni.
3. Järve äärt pidi kõndisid nad sõiduteeni.

- *Kui kaugele* (*milleni?*) jalutasid Rein ja Riina?
- *Kui kaugele* (*milleni?*) liiguti peale puhkust?
- *Kui kaugele* (*milleni?*) läksid Rein ja Riina järve äärt pidi?
- Nimeta küsimusele *milleni*? vastavad sõnavormid.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-ni*** väljendab **tegevuse piiri**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse
  KUI KAUGELE? või ***MILLENI? KELLENI?***

jooksid poisini – jooksid kui kaugele (kelleni)?
hüppas puuni – hüppas kui kaugele (milleni)?

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse *kelleni?* või *milleni?*

poisi/ni – kelleni? *puu/ni – milleni?*

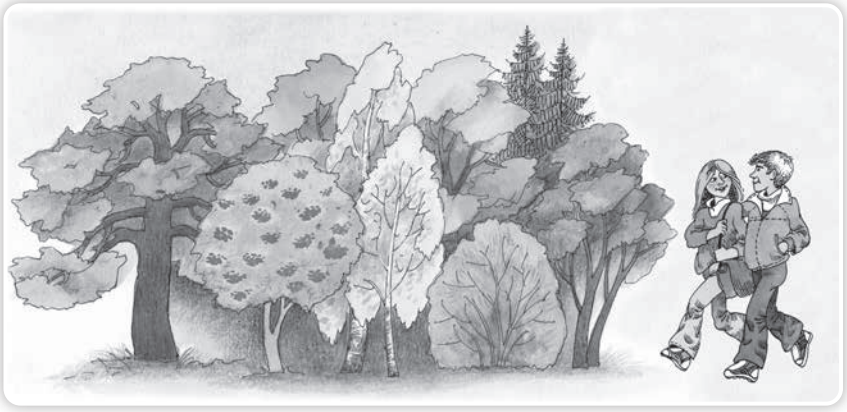

3. Loe sõnad vasakus tulbas. Moodusta ainsuse ja mitmuse vormid. (TM j 13)

mis?	*milleni?* – ainsus	*milleni?* – mitmus
põld	põllu/ni	põldude/ni
sild		
heinamaa		
metsatukk		
allikas		
kastan		

4. Loe sõnad. Mis sõnad vastavad küsimusele *kelleni?* või *milleni?* Jooni need. (13 sõna)

sõbrani, kellani, kinni, aastani, veri, jalgadeni, majani, lõpuni, Minni, soni, seenteni, pliiatsini, kõnni, plaani, jaamani, ukseni, männini, põõsasteni, metsani

5. A. Moodusta sõnaühendeid. Kasuta sõnu harjutusest 3.

jooksma
veeretama
meelitama kõndima

→ *kust?* *kui kaugele?*

B. Moodusta sõnaühenditega lauseid.
Kirjuta kolm lauset vihikusse.

C. Selgita oma lausete põhjal:

1) kust alustati tegevust,

2) kus lõpetati tegevus.

- Jooni enda kirjutatud lausetes tegusõnad koos tegevuse lõpetamise kohta väljendavate sõnadega.

6. A. Loe laused. Kasuta sobivaid sõnavorme.

Miku koolitee

1. Mikul on pikk tee kodust (*milleni?* – kool).
2. Alguses läheb ta jalgsi (*kui kaugele?* – bussipeatus).
3. Bussiga sõidab Mikk (*kui kaugele?* – pood).
4. Sealt sammub poiss otse (*kui kaugele?* – kergtee).
5. Kergteelt pöörab ta vasakule ja jõuab (*kui kaugele?* – lasteaed).
6. Lasteaiast (*kui kaugele?* – koolimaja) on veel umbes sada meetrit.

- *Mis* tee on Miku jaoks pikk?

B. Joonista Miku teekond kodust kooli. Märgi kohad, milleni poiss oma kooliteel liikus.

Kool

Milleni-sõnavorm väljendab ajalist piiri (mis ajani tegevus toimub).

7. A. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Lapsed mängisid õhtuni palli.
2. Onu lamas haiglas 3. märtsini.

- *Mis ajani* mängisid lapsed palli?
- *Mis ajani* lamas onu haiglas?

B. Nimeta küsimusele *milleni*? vastavad sõnad.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-ni*** väljendab **tegevuse ajalist piiri (lõpu aega)**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***MIS AJANI***?

mängisid õhtuni – mängisid mis ajani? (kui kaua?)

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse *milleni?*

õhtu/ni – milleni?

8. Moodusta suuliselt näidise järgi sõnaühendeid.

1) puhkas (*mis ajani?*) – lõuna, õhtu, hommik

Näiteks: *puhkas lõuna/ni*

2) töötas (*mis ajani?*) – hiline õhtu, 3. august, 2. nädal, 60. eluaasta, lapse sünnipäev, 15. kuupäev

Näiteks: *töötas hilise/- õhtu/ni*

9. Moodusta sõnaühendeid. Vasta küsimustele. Kirjuta.

puudus *(mis ajast? mis ajani?)*

1) esmaspäev – reede .....

- Mitu päeva keegi puudus? .....
- Mis päeval läks ta uuesti kooli? .....

2) kolmapäev – teisipäev .....

- Mitu päeva keegi puudus? .....
- Mis päeval läks ta uuesti kooli? .....
- Mis võis olla puudumise põhjus?

10. A. Loe tegusõnad. Loe sõnad sulgudes. Moodusta ajalist piiri väljendavad sõnaühendid.

B. Loe laused. Kirjuta iga lause lõppu lüngaga sõnade tabelite ja skeemide numbrid.

1.	2.	3.	4.	5.
T 2, sk 1	T 2, sk 5	T 1, sk 2	T 1, sk 3	T 3, sk 3D

1. Rändl/in/ud elavad (kevad) s/oj/emal maal. ( ) ( )
2. Martin oli k/ot/ust ära (õhtu). ( )
3. Isa t/öt/as täna aias kella kolmest (kell 9). ( )
4. Vihma s/at/as p/it/evalt kuni (tänane hommik). ( ) ( )
5. (Kooli lõpp) ei ole enam kaua /aek/a. ( )

C. Kirjuta õigesti vihikusse.

- Jooni enda kirjutatud lausetes ajalist piiri märkivad sõnaühendid. Esita suuliselt küsimus 1) koos tegusõnaga, 2) nimisõna kohta.

11. A. Loe laused. Jooni *kelleni-milleni*-sõnavormid.

B. Märgi lause lõppu: 1) väljendab ajalist piiri (1),
2) väljendab ruumilist piiri (2).

1. Jooksime algul koolimaja juurest kohtunikeni ◯
   ja siis edasi kõvera männini.
2. Ema puhkab sel suvel kümnendast juulist ◯
   kümnenda augustini.

KELLE**NA**?
MILLE**NA**? > ☐ + **-NA** (olev kääne)

1. A. Loe laused. Vasta küsimustele.

1. Kati õde töötab sekretärina.
2. Madis lamas haigena voodis.
3. Poisid veeresid kividena mäenõlvast alla.
4. Isa õppis juba noorukina autot juhtima.
5. Jooksukrossil lõpetas Janek kolmandana, aga Madis viiendana.

- *Kellena* töötab Kati õde?
- *Missugusena* lamas Mart voodis?
- *Kuidas* veeresid poisid mäenõlvast alla?
- *Millal* õppis isa autot juhtima?
- *Mitmendana* lõpetas jooksu Madis? *Mitmendana* Janek?

B. Jooni küsimustele *kellena?*, *millena?* vastavad sõnavormid.

***Kellena-millena*-sõnavorm lõpuga *-na* väljendab isikut või olendit, kellena või millena keegi töötab, kellena teda tuntakse.**

2. Loe laused. Loe sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Andrese isa töötab arstina, aga ema õpetajana.
2. Kummel on tuntud ravimtaimena.

- *Kellena* töötab Andrese isa? *Kellena* töötab ema?
- *Millena* on tuntud kummel?

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-na*** väljendab **asja**, **isikut** või **olendit.**

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***KELLENA***? või ***MILLENA***?

töötab autojuhina – töötab kellena?

tarvitame rohuna – tarvitame millena?

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse *kellena?* või *millena?*

autojuhi/na – kellena? *rohu/na – millena?*

3. Moodusta sõnaühendeid ja lauseid.

1. töötab (*kellena?*) – ehitaja, maaler, valvur, koristaja, turvamees
2. hakkasid tööle (*kellena?*) – õpetajad, kombainerid, aednikud, kasvatajad, talunikud

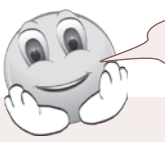

Kas on meeles?

Mitme-sõnalistes ühendites liitub sõnalõpp ***-na*** ainult **viimasele sõnale.**

3. on tuntud (*kellena?*) – tubli sportlane (*tubli sportlase/na*), hea laulja, andekas võimleja, eeskujulik õppur*, ohtlik* kiskja, kiire jooksja

- Seleta tärniga (*) märgitud sõnade tähendust.

4. Loe laused. Muuda lauseid näidise järgi. Kirjuta.

1. Kartul kui toiduaine on tuntud peaaegu kogu maailmas.
   Kartul ..*toiduainena*... on tuntud peaaegu kogu maailmas.
2. Kanakull kui röövlind teeb palju pahandust.
   Kanakull .....
   .....
3. Kanakull kui haigete loomade ja lindude hävitaja on loodusele kasulik.
   Kanakull ..*haigete*.....
   .....
   .....

kanakull

4. Köömen on tuntud kui ravimtaim, aga tema seemned kui maitseaine. Köömen .....
   .....
   .....
5. Jaan kui hea sõber ei jäta mind hätta.
   Jaan ..*hea*.....
   .....

köömen

Kellena-millena-sõnavorm väljendab koos tegusõnaga tegevuse või seisundi viisi (näitab, kellega või millega on tegijat või eset võrreldud).

5. A. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Poiss sööstis kuulina traktorist eemale.
2. Noored kuused kasvasid tee ääres ridadena.
3. Õhupall hõljus linnuna kõrgustes.

- *Kuidas* sööstis poiss traktorist eemale?
- *Millega* on võrreldud poisi kiiret jooksmist?
- *Kuidas* olid kuusetaimed istutades seatud?
- *Kuidas* hõljus õhupall kõrgustes?
- *Kellega* on võrreldud õhupalli hõljumist?

B. Nimeta *kellena-millena*-sõnavormid.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-na*** väljendab **viisi**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***KUIDAS***?

  sööstis kuulina – sööstis kuidas?

  hõljus linnuna – hõljus kuidas?

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse *kellena?* või *millena?*

  kuuli/na – millena? *linnu/na – kellena?*

6. A. Moodusta sõnaühendid sõnadega *lind, kala, helbed, nõelad.*

	millena?		*kellena?*

Kasuta tegusõnu: *lendab, laulab, ujun, langevad, torkasid*

Näiteks: *lendab linnuna*

B. Kirjuta sõnaühendid tulpa üksteise alla.

.....

.....

.....

.....

.....

7. A. Jätka näidise järgi suuliselt.

1. paindus kui traat – *paindus traadi/na*
2. langes kui juga
3. uriseb kui tiiger
4. hõljub kui täpp
5. ronisid kui ahvid

Kas on meeles?

Omadussõnaga sõnaühendis liitub sõnalõpp ***-na*** ainult **viimasele sõnale**.

B. Jätka suuliselt.

1. paindus kui peenike traat – *paindus peenikese/- traadina*
2. langes kui tume juga
3. hõljub kui must täpp
4. urises kui kuri tiiger
5. ronisid kui väledad ahvid

- Seleta *tume juga* ja *hõljub* tähendust.

C. Moodusta sõnaühenditega lauseid. Harjuta lausete kirjutamist etteütlemise järgi.

8. A. Loe laused. Muuda joonitud sõnaühendeid eelmise harjutuse eeskujul.

1. Lennuk lendas kui lind kõrgel taevas.
2. Lumi kattis maad kui kohev vaip.

B. Esita moodustatud sõnavormi kohta küsimused koos tegusõnaga suuliselt.

C. Kirjuta laused vihikusse.

D. Jooni vihikus viisi väljendavad *kellena-millena*-sõnavormid.

***Kellena*-sõnavorm väljendab kellegi tegevuse või seisundi aega.**

9. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Minu vanaisa käis poisina igal suvel karjas.
2. Mudilasena uskusin, et päkapikud on tõeliselt olemas.

- *Millal* vanaisa käis karjas?
- *Millal* ma uskusin, et päkapikud on tõepoolest olemas?
- Mis vanuses lastest nendes lausetes räägitakse? Seleta.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-na*** väljendab **aega**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***MILLAL***? või ***MIS VANUSES***?

käis poisina – käis millal? – käis mis vanuses?

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse *kellena?*

poisi/na – kellena?

10. A. Loe sõnad sulgudes. Moodusta koos tegusõnadega aega väljendavad sõnaühendid. Loe laused.
B. Kirjuta laused õigesti vihikusse.

1. Ema tundis (koolitüdruk) huvi l/ot/usõpetuse vastu.
2. (Laps) uskusin, et l/om/ad elavad sama vanaks kui inimesed.
3. J/up/a (tibu) ründas meie kukk kaaslasi.
4. Vanaisa /õp/is (poiss) viiulit mängima.

***na*-lõpuga sõnavorm väljendab järjekorda.**

11. A. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Meie klassi võistkond jõudis staadionile esimesena.
2. Juta lõpetas jooksu alles üheksandana.

- *Mitmendana* jõudis meie klassi võistkond staadionile?
- *Mitmendana* lõpetas jooksu Juta?

B. Nimeta küsimusele *mitmendana*? vastavad sõnavormid.

Sõnavorm lõpuga ***-na*** väljendab **järjekorda**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***MITMENDANA***?

jõudis esimesena – jõudis mitmendana?

12. A. Nimeta numbrid järgarvsõnadega. Moodusta tegusõnaga sõnaühendeid ja lauseid.

saabus (*mitmendana?*) – **1., 3., 10., 5., 7., 2.**

B. Loe tegusõnad. Moodusta minevikuvormid.

mida tegi? – kirjutama – *kirjutas*,

tulema – ....., saabuma – .....,

lahkuma – ....., vastama – .....

C. Moodusta tegusõna minevikuvormidega suuliselt sõnaühendeid ja lauseid.

☐ *mitmendana?* – ☐ esimese/na

13. A. Loe laused. Jooni *kellena-, millena-, mitmendana-* ja *missugusena*-sõnavormid.

1. Jaanuse vanaisa oskab haukuda koerana ja kudrutada tuvina.
2. Ats läks solvununa klassist välja.
3. Kristjani ema töötab Tallinnas trammijuhina.
4. Riin sai oma pildi valmis esimesena.
5. Isa oli noorena hea teivashüppaja.

B. Rühmita joonitud sõnavormid koos tegusõnadega tähenduse järgi. Kirjuta lausete järjekorra-numbrid.

***na*-lõpulised sõnavormid koos tegusõnaga väljendavad:**

1) kellega on isikut või olendit võrreldud, ○
2) käitumise viisi (kuidas?), ○
3) järjekorda, ○
4) seisundit, kellena keegi tegutseb, ○
5) aega. ○

KELLE**TA**?
MILLE**TA**? > [ ] + [**-TA**] (ilmaütlev kääne)

***Kelleta-milleta*-sõnavorm väljendab kellegi või millegi puudumist.**

1. A. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Määrdunud käsi ei saa seebita puhtaks.
2. Sõpradeta on elu väga igav.

- *Ilma milleta* ei saa käsi puhtaks?
- *Kelleta* on elu väga igav?

B. Nimeta küsimustele *kelleta?, milleta?* vastavad sõnavormid.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-ta*** väljendab **kellegi** või **millegi puudumist**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***KUIDAS?*** (***KELLETA? MILLETA?***).

ei saa pesta seebita – ei saa pesta kuidas?
(ilma milleta?)

on igav sõpradeta – on igav kelleta?

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse *kellega?* või *millega?*

seebi/ta – milleta? *sõprade/ta – kelleta?*

2. Moodusta sõnaühendeid.

[ ] *milleta?*

ei saa töötada (*kuidas?*) – traktor – *traktori/ta*

labidas, reha, käärid, tangid, haamrid

- *Kes* ei saa töötada ilma käärideta (ilma haamrita)? Selgita.

3. A. Muuda lauseid harjutus 2 näidise järgi.

1. Inimene ei saa elada, (kui pole vett) – .....
2. Ruta ei oska praadi süüa, (kui pole nuga) – .....
3. Tuuleveski ei tööta, (kui pole tuult) – .....
4. Maarja ei saa teha pannkooki, (kui pole jahu) – .....
5. Vesi on vedelik, millel pole maitset, lõhna ega värvust.

   Vesi on ....., ... ja

   ..... vedelik.

B. Loe lühemalt sõnastatud laused.

4. Moodusta sõnaühendeid ja lauseid.

teeb
ei tee
→ *milleta?* *kelleta?*

1) ei kujuta ette elu (*kuidas?*) – sõber – *sõbra/ta*,
auto, raamat, sport,
ujumine, reisimine, õppimine, treeningud

2) teeb (*kuidas?*) – värske kapsas – *värske kapsa/ta*,
rõõsk koor, roheline sibul,
Marje nõuanded, Kaja näpunäited

- Mis sõnad ja sõnaühendid vastavad küsimusele *milleta*?

5. A. Loe sõnad joone alt. Moodusta *milleta*-sõnavormid.
B. Loe laused, lõpeta.

☐ *milleta?*

1. Kütt ei lähe metsa ..... .
2. Suvel võib väljas käia ..... .
3. Mari valmistatud supp maitses ka ..... .
4. Suusamatkale ei saa minna ..... ega
paadimatkale ..... .

paks jakk, roheline sibul, isiklik püss,
suusad, korralik paat

C. Vasta küsimustele.

- *Mida* ei olnud supis?
- *Mis* peab olema kütil?
- *Mida* vajatakse suusamatkal / paadimatkal?
- *Mis* ei pea suvel alati seljas olema?

KELLE**GA**?
MILLE**GA**? > [ ] + [**-GA**] (kaasaütlev kääne)

1. A. Loe ja vasta küsimustele.

1. Andrus räägib Ovega inglise keeles.
2. Koolistaadionil on mõnus jalgrattaga sõita.
3. Lugesime huviga Oskar Lutsu jutustust „Kevade“.
4. Isa vedas poole tunniga lume kõnniteelt ära.

- *Kellega* räägib Andrus inglise keeles?
- *Millega* on mõnus sõita koolistaadionil?
- *Mis tundega* me lugesime Oskar Lutsu „Kevadet“?
- *Kui kiiresti* vedas isa lume kõnniteelt ära?

B. Nimeta küsimustele *kellega?*, *millega?* vastavad sõnavormid.

***Kellega*-sõnavorm väljendab kellegagi koos olemist või koos tegemist.**

2. A. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Õpetaja rääkis emaga poja käitumisest.
2. Leppisime sõpradega kokku, et kohtume õhtul laululaval.

- *Kellega* rääkis õpetaja?
- *Kellega* leppisime kokku kohtumise laululaval?

B. Nimeta sõnavormid, mis vastavad küsimusele *kellega?*

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-ga*** väljendab **koosolemist või koos tegemist**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***KELLEGA***?

  rääkis Kajaga – rääkis kellega?

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse *kellega?*

  Kaja/ga – kellega?

3. A. Moodusta sõnaühendeid.

1) jalutas (*kellega?*) – koer, must koer; sõber, hea sõber

Näiteks: jalutas *koera/ga*

jalutas *musta/- koera/ga*

2) rääkis (*kellega?*) – vanaema, haige vanaema
vennad, vanemad vennad
poisid, suured poisid

3) vestlesid (*kellega?*) – Mari ja Triin
Mari, Triin ja Lii
ema ja tütar
vanaisa ja Meelis, ema ja tütar

Näiteks: vestlesid *Mari ja Triinuga*

Mari, Triinu ja Liiga

B. Moodusta sõnaühenditega lauseid.

C. Harjuta lausete kirjutamist etteütlemise järgi.

4. A. Loe laused. Nimeta koos olemist või koos tegutsemist väljendavad sõnaühendid.

☐ *kellega?*

1. Otsustasime (klass) pühapäeval luuremängu korraldada.
2. Eelnevalt leppisime (õpetaja) kokku, et koguneme koolimaja juurde.
3. Pühapäeval läksime (poisid ja tüdrukud) metsa.
4. Õpetaja koos (Andre ja Mihkliga) liikus ees.
5. Mina läksin (Jaanika ja Marge) nende järel.
6. Üks rühm liikus koos (tüdrukud) salakirjas näidatud suunas.
7. Kert läks koos (õpetaja) metsatuka taha mängijaid ootama.

B. Kirjuta omal valikul viis lauset õigesti vihikusse. Jooni tegusõnad ja koosolemist väljendavad sõnad.

- Märgi *kellega*-sõnavormidel lõpp ***-ga*** värviliselt.

Millega-sõnavorm väljendab abinõu või vahendit, mille abil tegevus toimub.

5. A. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.

1. Peeter sõitis rongiga Tallinnasse ja sealt lennukiga Hiiumaale.
2. Poisid kaevasid labidatega aeda sügava augu.

- *Millega* sõitis Peeter Tallinnasse?
- *Millega* sõitis Peeter Hiiumaale?
- *Kuidas (millega?)* kaevasid poisid sügava augu?

B. Nimeta küsimusele *millega*? vastavad sõnavormid.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-ga*** väljendab **vahendit**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse

***KUIDAS?* (*MILLEGA?*)**

sõitis autoga – sõitis millega? (kuidas?)

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse *millega?*

auto/ga – millega?

6. A. Moodusta sõnaühendeid.

1) läksid (*millega?*) – paat, väike paat
auto, uus auto
jalgrattad, laenatud jalgrattad

Näiteks: läksid *paadi/ga*
läksid *väikese paadi/ga*

2) töötasid (*millega?*) – höövel ja saag
niit ja nõel
lõng ja vardad
tangid ja haamer

B. Moodusta sõnaühenditega lauseid.
Kirjuta kummagi tegusõnaga
üks lause vihikusse.

7. A. Vaata pilti. Nimeta masinaid, mida kasutatakse ehitusel.

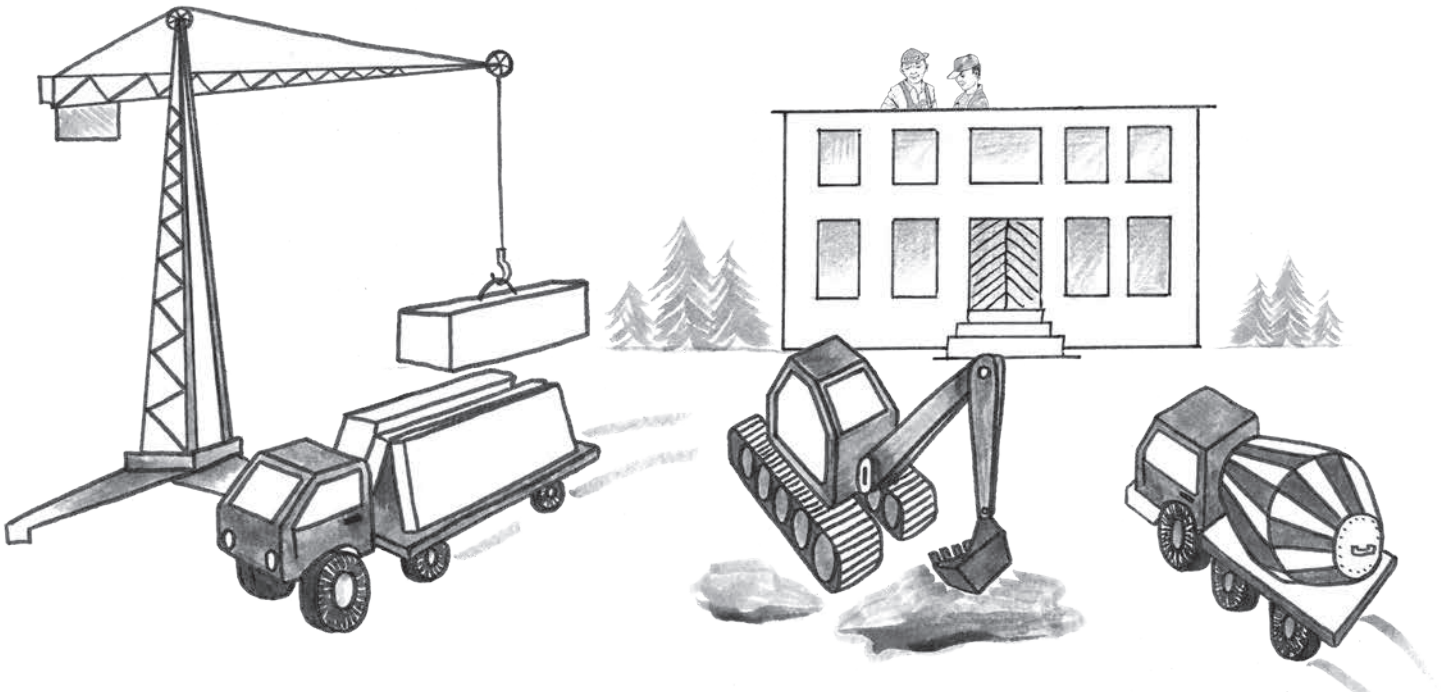

B. Loe tegusõnad ja sõnad sulgudes. Moodusta sõnaühendeid.

	millega? (kuidas?)

1. Peeter sõitis (jalgratas) ehitusplatsile vaatama, kuidas valmivad uued majad.
2. Ehitusplatsil kaevas üks töömees (ekskavaator) maasse suurt auku.
3. Betooni segatakse seal (seguauto).
4. Suured ja rasked paneelid veetakse platsile (paneeliveok).
5. Need tõstetakse kohale (võimas kraana).

- Mis masinate abil ehitatakse maju?

C. Loe laused. Kirjuta kolm lauset vihikusse.

D. Jooni enda kirjutatud lausetes sõnad, mis vastavad küsimusele *millega*?

Millega-sõnavorm väljendab tegevuse viisi või sellele kaasnevat olukorda (kuidas tegevus toimub).

8. **A. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.**

1. Kalle tuli suusatamast koju peavaluga.
2. Isa tõmbas jõuga kuuri ukse lahti.

- *Mis olukorras* Kalle suusatamast tuli?
- *Mida* oli isal vaja kuuri ukse avamiseks?

B. Nimeta küsimusele *millega?* vastavad sõnavormid.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-ga*** väljendab **tegevuse viisi või sellele kaasnevat olukorda**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***KUIDAS***?

  tõmbas jõuga – tõmbas kuidas?

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse *millega?*

  jõu/ga – millega?

9. **Moodusta sõnaühendeid ja lauseid.**

1) lausus (*kuidas?*) – hirm – *hirmu/ga*
   kurbus, rõõm, mure

2) teatas (*kuidas?*) – hirm ja kurbus – *hirmu/- ja kurbuse/ga*
   rõõm ja lõbu
   mure ja lootus
   põlgus ja viha

10. Moodusta sõnaühendid. Kuidas tegevus toimub? Seleta.

A. 1. jooksis (hoog) – *jooksis hoo/ga*

2. meisterdame (hool)
3. tuleb (jooks)
4. rääkis (kurbus)

B. 1. viskas (suur kaar) – *viskas suure/- kaare/ga*

2. lähevad (lõbus laul)
3. kirjutab (korralikud tähed)
4. tormab (vali kisa)
5. laulab (madal hääl)

11. A. Loe tegusõnad ja sõnad sulgudes. Moodusta viisi või olukorda väljendavad sõnaühendid.

B. Loe laused.

1. Mees lausus (*kuidas?* – kurbus) paar sõna ja l/ahk/us.
2. Suurest hirmust hakkas Mart (*kuidas?* – hääl) n/utm/a.
3. Tõnisson astus (*kuidas?* – viha ja jõud) saksapoiste v/ast/u.
4. Loomaaias lähenes lõvi võrele (*kuidas?* – vihane lõrin).

C. Märgi trükitud lausetes kõik kaashäälikuühendid kaarega.

- Märgi kaashäälikuühendites ülipikkade häälikute tähed.
- Selgita õigesti kirjutamise reeglit.

D. Harjuta lausete kirjutamist etteütlemise järgi.

Millega-sõnavorm väljendab aega.

12. **A. Loe laused. Loe joonitud sõnaühendid. Vasta küsimustele.**

1. Mehed kaevasid nädalaga pika kraavi.
2. Tunniga oli poisil kodutöö tehtud ja ta võis minna rulluiskudega sõitma.

- *Kui kiiresti* kaevasid mehed pika kraavi?
- *Mis ajaga* oli poisil kodutöö tehtud?

B. Nimeta *kellega-millega*-sõnavormid.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga ***-ga*** väljendab **aega**.

- Koos tegusõnaga esitame sõnavormi kohta küsimuse ***KUI KIIRESTI***? või ***MIS AJAGA***?

kaevasid nädalaga – kaevasid kui kiiresti?
(mis ajaga?)

- Sõnavormi kohta esitame küsimuse *millega?*

nädala/ga – millega?

13. **Moodusta sõnaühendeid.**

ehitas (*mis ajaga?*) – päev, paar päeva
aasta, mitu aastat
kuu, mõni kuu

14. Loe laused. Kasuta *millega*-sõnavorme. Kirjuta.

1. Tartust Tallinna sõidab buss (*kui kiiresti?* – 3 tundi)
   kolme tunniga.
2. Maja ehitati valmis (*mis ajaga?* – 8 kuud)
   ……
3. Kehalise kasvatuse tunnis läbisin ma 100 meetrit
   (*kui kiiresti?* – 16 sekundit). ……
4. Ma lugesin raamatu läbi (*kui kiiresti?* – 2 päeva)
   ……
5. (*Mis ajaga?* – Mõni aasta) ……
   on Kristjan kasvanud oma ema pikkuseks.

15. A. Jätka näidise järgi. Arvuta. Täida lüngad.

Arv 12 jagub (*millega?*) 3 – kolmega . Vastus on neli .

Arv 16 jagub (*millega?*) 4 – …… . Vastus on …… .

Arv 15 jagub (*millega?*) 5 – …… . Vastus on …… .

Arv 30 jagub (*millega?*) 6 – …… . Vastus on …… .

B. Jätka tööd matemaatika tunnis.

16. Sõnasta tehted näidise järgi. Kirjuta vastus numbriga.

Näiteks: 5 x 8 = viis korrutada kaheksaga on 40.

6 x 7 = …… 64 : 8 = …… 7 x 4 = …… 28 : 7 = ……

6 x 4 = …… 7 x 7 = …… 72 : 9 = …… 50 : 10 = ……

17. A. Loe laused. Jooni *kellega-millega*-sõnavormid.

1. Kass põgenes koera eest pikkade hüpetega.
2. Me arutasime vanemate vendadega onni ehitamist.
3. Meie küla on nelja aastaga palju muutunud.
4. Isa kinnitas pildi seina kruvidega.

B. Rühmita joonitud sõnavormid koos tegusõnaga tähenduse järgi. Kirjuta lause järjekorra-number.

***Kellega-millega*-sõnaühendid väljendavad:**

1) kellegagi koos tegutsemist, ◯
2) abinõu või vahendit, mille abil tegevus toimub, ◯
3) tegevuse toimumise viisi, ◯
4) tegevuse toimumise aega. ◯

18. Moodusta laused. Selgita erinevust lausete tähenduses.

1. Laps mängis aias
   - palliga. • *Kuidas* laps mängis?
   - pallita. • *Mis* mängu ta võis mängida?
2. Tädi tuli külla
   - tordita. • Mida tädi võis tuua?
   - tordiga. • *Mida* tädi tõi?
3. Jaan tuli hommikul kooli
   - sõbrata. • *Keda* ei olnud Jaanil hommikul kaasas?
   - sõbraga. • Kes oli koos Jaaniga?

19. A. Loe sõnad sulgudes. Moodusta *milleta-* ja *millega-* sõnavormid.

1. Nagu inimene ei saa elada (söök) ja (vesi), ei saa ta elada ka (raamat).
2. Miks sa siin (töö) seisad?
3. Lööpakud (kirves) peenemaks ja lao halud ritta.
4. Tänapäeval ei oska enam paljud (vikat) heina niita.
5. Linnainimene ei taha korterit (keskkütte) ja (soe vesi).

B. Loe laused. Kasuta sobivaid sõnavorme.

- Mis sõnades kasutasid *milleta*-sõnavormi?
- Mis sõnades kasutasid *millega*-sõnavormi?

C. Selgita moodustatud lausete tähendust.

20. A. Loe vasaku tulba sõnad. Eralda sõnavormidel tüvi ja lõpp.
B. Esita küsimus sõnavormi kohta. Kirjuta.
C. Moodusta vastav mitmuse sõnavorm. Kirjuta.

Sõnavorm	Küsimus	Mitmuse vorm
puuri/ga	millega?	puuri/de/ga
värvita		
linnuna		
kapini		
kaasikust		
juuksuriks		

vankrisse		
kännult		

D. Moodusta sõnavormidega lauseid.

E. Harjuta lausete kirjutamist etteütlemise järgi.

TEGUSÕNA MUUTEVORMID

1. Loe laused. Jooni tegevust ja seisundit väljendavad sõnad kahe joonega.

1. Suur pruun karu hiilis mesitaru lähedal.
2. Loom varjas end muld-valli taga.
3. Mesikäpp jälgis mesilaste liikumist.
4. Karu tundis mee lõhna.
5. Ta sammus tarule lähemale.
6. Äkki hüppas Ott mesipuu peale.
7. Väledad mesilased sööstsid vaenlasele kallale.
8. Metsaott tundis valu.
9. Karu tormas metsa poole.
10. Mesilased lendasid parves talle järele.

2. A. Loe sõnad ja sõnaühendid tulpades.
B. Koosta laused. Sama sõna ära lauses korda.

vend Magnus	**linnud**
sõidab vaheajal	püüavad putukaid
sõidab Tartusse	püüavad (putukaid) hommikust õhtuni
sõidab sõbrale külla	püüavad (putukaid) toiduks

C. Kirjuta laused vihikusse.

3. A. Loe laused. Jooni tegusõnad kahe joonega.

1. Mari palus minu vennalt abi.
2. Mai ulatas õele lusika.
3. Kärt kuulas kevadel tihaste laulu.
4. Rutt ostis eile poest leiba ja saia.
5. Kaarel läks õhtul kinno uut filmi vaatama.

- Mis lauses on kaks tegusõna?

B. Mõnda tegusõna laiendit ei sobi lausest välja jätta. Jooni need sõnad lainelise joonega.
C. Kirjuta lühikesed laused vihikusse.

Näiteks: *Mari palus abi.*

4. A. Moodusta sõnaühendeid. B. Kirjuta sobivad sõnavormid.

vestleb
- *kellega?* .....
- *kus?* .....
- *millal?* .....

kallas

kust? .....

kellele? .....

mida? .....

kuhu? .....

C. Loe sõnavormid koos tegusõnaga.

Näiteks: *vestleb sõbraga, vestleb ...*

- Tegevust ja seisundit väljendavad sõnad on lauses tavaliselt **öeldiseks**.
- Öeldis on igas lauses.

  Mesilased <u>riündasid</u> karu.
- Tegijat väljendav sõna on lauses **aluseks**.

  <u>Mesilased</u> riündasid karu.
- Alus ei pea olema igas lauses sõnastatud.

  <u>Tulen</u> hommikul. <u>Sajab</u>.

5. A. Loe tegusõnad joone alt.

B. Loe laused. Leia lausesse sobiv öeldis.

1. Meie <u>pere</u> ..... kodust kell pool kaheksa.
2. <u>Mina</u> ..... ka autoga linna kooli.
3. Tavaliselt ..... autot <u>isa</u>.
4. Õhtul kella kuue ajal ..... jälle kõik kodus.
5. <u>Mina ja õde</u> ..... järgmiseks päevaks.
6. Peale õppimist ..... koos televiisorit.

sõidan, juhib, lahkub, õpime, vaatame, kohtume

6. A. Loe laused. Nimeta tegusõnad koos täpsustavate sõnadega.
B. Kirjuta näidise järgi.

1. Homme sõidab Martin Kajaga Põlvasse.

sõidab homme
sõidab Kajaga
sõidab Põlvasse

2. Suvel puhkame me nädala Pärnus.

.....

.....

.....

3. Jaanus tutvustas Kevinile koolis arvutimängu.

.....

.....

.....

- Mis täpsustavat sõna ei sobi viimasest lausest ära jätta.

7. A. Loe tegusõnad ridade kaupa. Leia ja kirjuta ühine sõnaosa.
B. Eralda sõnalõpud püstkriipsudega.

1. küsin, küsib, küsid, küsime, küsite, küsivad .....
2. ostame, ostavad, ostan, ostab, ostate, ostad .....
3. keedavad, keedad, keedame, keedan, keedate, keedab .....

8. **A. Loe lause. Jooni öeldis.**

B. Moodusta tegusõna sobiv vorm. Kirjuta.

Kõik lapsed mängivad palli.

Mina (*mida tee/**n**?*)

Ma *mängi*…/**n** palli.

Sina (*mida tee/**d**?*)

Sa ……/**d** palli.

Tema (*mida tee/*b*?*)

Ta ……/**b** palli.

Meie (*mida tee/me?*)

Me ……/**me** palli.

Teie (*mida tee/te?*)

Te ……/**te** palli.

Nemad (*mida tee/vad?*)

Nad ……/**vad** palli.

Pane tähele!

Sa lugesid ja kirjutasid mängimisest.

Sõnaosa *mängi/–* on kõikides vormides ühine.

- Ühine osa on **sõnatüvi**.
- Sõnatüvi annab sõnale **põhitähenduse**.
- Sõnatüvele liituvad **sõnalõpud**:

  ma mängi/n, sa mängi/d, ta mängi/b

  me mängi/me, te mängi/te, nad mängi/vad

- Sõnalõpp annab tegusõnale **lisatähenduse**.
  (Sõnalõpp osutab, kelle tegevusest räägitakse.)

  Ma mängi/n – keegi räägib enda tegevusest.

  Me mängi/me – keegi räägib enda ja kaaslase või enda ja kaaslaste tegevusest.

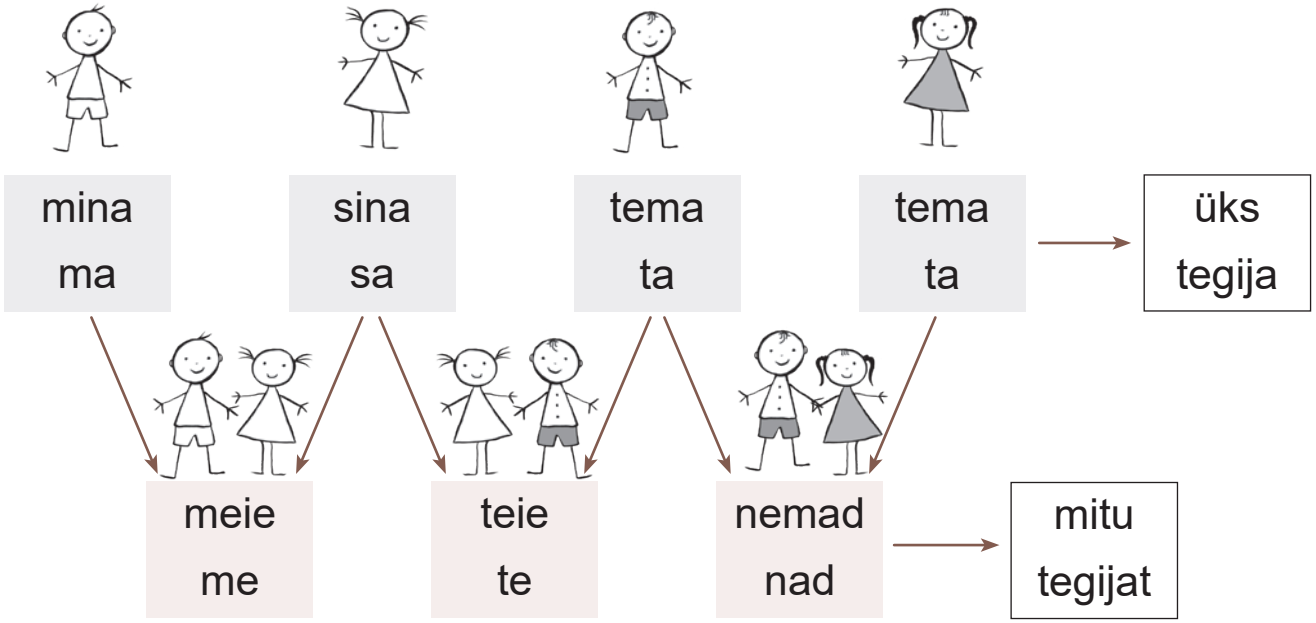

9. **A. Loe sõnad ridade kaupa. Vali igale sõnarühmale sobiv täpsustav sõna:**

palki, tööle, kala, putru, sõpra, õnne

1. sööd, sööte, söövad, söön, sööb, sööme .....
2. saeme, saed .....
3. soovime, soovite, soovib .....
4. tõttab, tõttad .....
5. segan, segate, segavad .....
6. saadan, saadavad .....

B. Rühmita A-osa tegusõnad asesõnade abil.

Ma – .....

Sa – .....

Ta – .....

Me – .....

Te – .....

Nad – .....

- Kontrolli. Igas reas on kolm sõna.

C. Kirjuta igasse ritta veel üks sõna.

D. Eralda trükitud sõnades sõnatüvi ja sõnalõpp püstkriipsuga.

- Nimeta iga sõnarea ühised sõnaosad.

10. A. Loe tegusõnad. Eralda sõnalõpp püstkriipsuga.
B. Kirjuta iga sõna ette õige asesõna:

ma, sa, ta, me, te, nad

te kaeva/te	..... vahustan	.....pildistan
..... ostab	..... küpsetan	..... trükid
..... istutavad	..... keedame	..... maalite
..... külvad	..... marineerite	..... värvivad

- Mida ja kuidas marineeritakse? Selgita.

11. Kirjuta lünka sõna *sõitma* sobivas vormis.

Kaja sõida/b	mina ja sina .....
Isa ja ema	mina ja Kaja .....
Kaja ja Peeter	Peeter ja poisid .....

12. Kasuta sobivaid asesõnu.

A. Mart räägib Siimule Atsi tegevusest.

„Sina oled Siim. ..... kuulad mind.

Mina olen Mart. ..... räägin sulle.

Tema on Ats. ..... jalutab.“

B. Siim istub pargipingil koos õega.
Teisel pingil istub Mart oma vennaga.
Mardi vend uurib ühte sitikat.
Ats mängib koos sõpradega palli.

Siim räägib Mardile ja tema vennale oma mõtetest.

1. ..... istume pingil.
2. ..... ootan oma sõpra.
3. ..... tulite ka parki.
4. ..... tulid sel korral koos vennaga.
5. ..... aga hoopiski mängivad palli.
6. Kas ..... tahate ka palli mängida?
7. Siim osutab Mardi vennale: „Mida ..... teeb?“
8. ..... uurib sitikat.

- *Keda* nimetas Siim sõnadega *mina* või *ma*?
- *Keda* nimetas Siim sõnadega *sina* või *sa*?
- *Keda* nimetas Siim sõnadega *tema* või *ta*?
- *Keda* nimetas Siim sõnadega *meie* või *me*?
- *Keda* nimetas Siim sõnadega *teie* või *te*?
- *Keda* nimetas Siim sõnadega *nemad* või *nad*?

13. A. Loe lausedKirjuta lünka sobiv tegusõna lõpp.

1. Mina ja vend sõida..... reedel maale.
2. Vanaema ja vanaisa oota..... meid endale külla.
3. Mina aita..... vanaemal saia teha.

4. Vend ja vanaisa tegutse……. kuuri juures.
5. Vanaisa sae……. puid, vend lao……. puud riita.
6. Õhtul tule ……. tädilapsed ka maale.
7. Mina, vend ja tädilapsed hakka……. õhtul onni tegema.

B. Mis sõnad täpsustavad lauses tegusõna?
Jooni lainelise joonega.

14. A. Loe tegusõnad. Kirjuta tegijat väljendav sõna (*ma, sa, ta, me, te, nad*).

B. Loe tegusõnad ja küsimused. Sobita.

……. loen	*mida teeb?*
……. loed	*mida teeme?*
……. loeb	*mida teen?*
……. loeme	*mida teed?*
……. loete	*mida teevad?*
……. loevad	*mida teete?*

15. Sobita küsimus ja tegusõna.

mida teen?	küsid *	*mida teeb?*	ringlevad
mida teed?	küsime	*mida teeme?*	hingab
mida teeb?	küsin	*mida teevad?*	meelitame*
mida teeme?	küsite	*mida teete?*	sirutad*
mida teete?	küsivad	*mida teed?*	vaatan*
mida teevad?	küsib	*mida teen?*	kuulate*

- Täpsusta tärniga (*) märgitud sõnu (☐ *keda? mida?*)

16. Loe sõnad ja küsimused. Moodusta vastav tegusõna vorm.

1.	jaotama	*mida teete?*	jaotate
2.	arvama	*mida teevad?*	.....
3.	õitsema	*mida teeb?*	.....
4.	unistama	*mida teen?*	.....
5.	kasvatama	*mida teed?*	.....
6.	sosistama	*mida teete?*	.....
7.	kasvama	*mida teevad?*	.....
8.	korrastama	*mida teed?*	.....

17. A. Moodusta tegusõna vastav vorm. Esita küsimus.

1.	jooksma	ma	jooksen	mida teen?
2.	luusima	ta	.....	mida tee___?
3.	korjama	te	.....	.....
4.	istutama	sa	.....	.....
5.	kuivatama	nad	.....	.....
6.	otsustama	me	.....	.....
7.	kasvatama	ma	.....	.....

B. Moodusta suuliselt lauseid 2. tulba sõnadega.

18. **A. Loe tegusõnad. Loe lausedd.**

B. Vali lausesse sobiv tegusõna. Moodusta sobiv sõnavorm, kirjuta.

tõusma, magama, hiilima, kriiksuma, parandama, lippama, müürisema, teatama, hakkama

1. Täna hommikul (*mida teeb?*) ..... Ats vara.
2. Teised lapsed alles (*mida teevad?*) ..... .
3. Ats (*mida teeb?*) ..... vaikselt õue.
4. Uks (*mida teeb?*) ....., aga keegi ei kuule.
5. Isa ja onu (*mida teevad?*) ..... õues traktorit.
6. Poiss (*mida teeb?*) ..... isa juurde.
7. Masin (*mida teeb?*) ..... valjusti.
8. Ats (*mida teeb?*) ..... isale, et nad (*mida teevad?*)..... Mardiga metsa äärde onni ehitama.

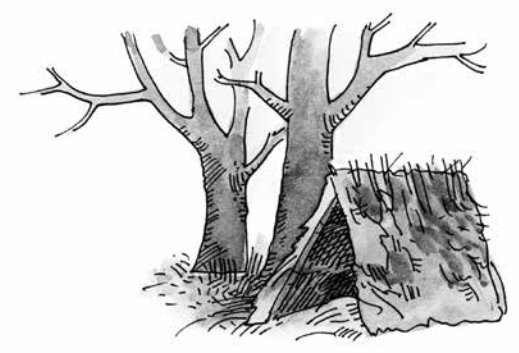

C. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse. (TM j 8)

D. Jooni enda kirjutatud lausetes alused ja öeldised.

19. A. Vaata pilti. Mis tööd teeb pere aias?

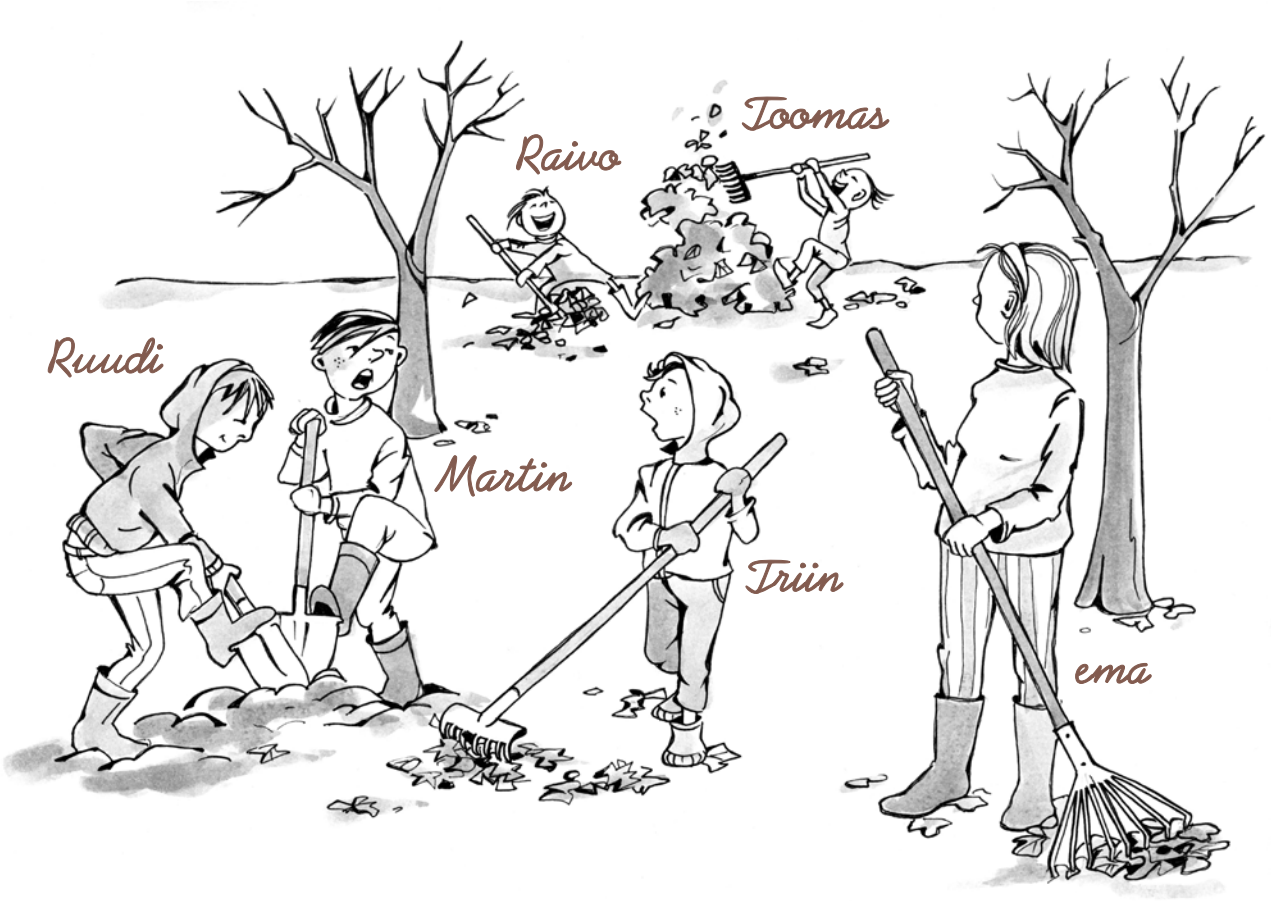

B. Loe laste jutt. Vasta küsimustele.

Martin: „Triin, mida te teete?“

Triin: „Me riisume. Aga mida teie teete?“

Martin: „Meie Ruudiga kaevame.“

Ruudi: „Mida Raivo ja Toomas teevad?“

Ema: „Nad teevad prahist suure hunniku.“

Martin: „Me läheme Toomase ja Raivo juurde.“

Triin: „Me lõpetame varsti töö. Siis me tuleme ka.“

- Kellest räägib Triin?
- Kellest räägib Martin?
- Kelle tegevusest räägib Martin?
- Kellele räägib Martin?
- Kelle tegevusest räägib ema?

C. Täida lüngad asesõnade ja sõnalõppudega.

Ema: „ ……Me…… riisu…… Triinuga lehti.
Mida ……teie……, Ruudi ja Martin, tee……?“

Martin: „Praegu …… kaeva…… õunapuude jaoks auke.
Hiljem lähe…… ……mina…… isale appi.
Ruudi hakka…… koos emaga õunapuid istutama.“

Triin: „Kes aita…… vett tuua?“

Raivo: „…… või…… tuua.
Toomas pane…… veel prahti kokku.“

Onu: „Mida …… õhtul tee……?
Kas lähe…… kõik jalgpalli mängima?“

Ema : „…… hakka…… süüa tegema.
Mida, ……, Triin, kavatse…… teha?“

Triin: „…… tule…… sulle kööki appi.
Las poisid ja onu lähe…… palli mängima.“

Tegusõna *ma*-vorm (*ma*-tegevusnimi)

20. A. Loe laused. Nimeta joonitud sõnapaarid.
B. Eralda tegusõnadel tunnus *-ma*.

1. Rain peab luuletust luge/ma.
2. Paul peab ülesannet lahendama.
3. Agnes hakkab venna tööd kontrollima.
4. Sina hakkad lauseid lugema.
5. Kõik peavad eesti keelt õppima.

Pane tähele!

- Tegusõna ***ma***-vorm esineb ainult koos teise tegusõnaga:

  pean, hakkab, sundis, tuli jne.

  (*pean*) ☐ + ***MA*** (*pean hüppa/ma*)

- Tegusõna *ma*-vormi kohta esitame küsimuse **MIDA TEGEMA**?

21. A. Jätka näidise järgi.

Ma	*hakkan*	*õppima* .	Ma	*pean*	*lugema* .
Sa	*hakka___*	*õppima* .	Sa	.....	..... .
Ta	.....	..... .	Ta	.....	..... .
Me	.....	..... .	Me	.....	..... .
Te	.....	..... .	Te	.....	..... .
Nad	.....	..... .	Nad	.....	..... .

B. Toimi harjutuse A-osa järgi.

Kasuta tegusõnu *sõitma, ostma* koos sõnadega
olen harjunud, sunnid, kutsub, valmistume, tulete, lähevad.
Täida ülesanne suuliselt.

Näiteks: *ma olen harjunud sõitma, sa sunnid ...*

22. A. Loe sõnad joone alt. Loe laused. Leia küsimuse asemele sobiv tegusõna.

1. Vara-hommikul seadsid vennad end kalale (*mida tegema?*).
2. Poisid võtsid õngeridvad ja ruttasid kala (*mida tegema*?).

3. Järve kaldal sättisid kalastajad end mõnusasti (*mida tegema?*).
4. Vanem vend on harjunud kannatlikult (*mida tegema?*).
5. Noorema venna kannatus hakkas pikapeale (*mida tegema?*).
6. Ta asus asju (*mida tegema?*).
7. Äkki hakkas õngekork (*mida tegema?*).

---

püüdma, lõppema, istuma, liikuma, minema, ootama, kokku panema

- Mis edasi võis juhtuda?

B. Kirjuta neli lauset õigesti vihikusse.

- Jooni *ma*-vormid koos teise tegusõnaga.

Tegusõna *da*-vorm (*da*-tegevusnimi)

23. A. Loe laused. Nimeta joonitud sõnapaarid.

1. Kaido tahab klassi riidenagi meisterdada.
2. Siim oskab lauda hööveldada.
3. Mikk suudab pulki treida.
4. Mart võib prahti prügikasti tassida.
5. Minna tahab riidenagi lakkida.
6. Lõpuks tuleb riidenagi seinale kinnitada.

B. Nimeta sõnavormid, mis vastavad küsimusele *mida teha*?

- Eralda tunnus-*da* püstkriipsuga.

Pane tähele!

- Tegusõna ***da***-vorm esineb koos teise tegusõnaga:
  võib, suudab, soovib, oskab, tahab, saab, tuleb
- Tegusõna ***da***-vormi kohta esitame küsimuse ***MIDA TEHA***?
- ***da***-vormil on kolm tunnust: ***-da***, ***-ta*** ja ***-a***.

(*tahab*) ☐
- ***-DA*** (*tahab laul/da*)
- ***-TA*** (*tahab hüpa/ta*)
- ***-A*** (*tahab juu/a*)

24. Moodusta *da*-vorm näidise järgi. Täida tabel.

(*võib*) ☐ + ***-da***	(*oskab*) ☐ + ***-ta***	(*soovib*) ☐ + ***-a***
(*võib*) liiku/*da*.	(*oskab*) puha/*ta*.	(*soovib*) süü/*a*.
treeni……	kaeva……	juu……
õppi……	hüpa……	müü……
astu……	ooda……	tuu……
kirjuta……	vasta……	vii……

25. A. Loe laused. Kirjuta lünka *-da* või *-ta*.

1. Tanelile meeldib kaugust hüpa……, pesapalli visa…… ja suusahüppeid vaada…… .
2. Sul pole vaja mind ooda…… . Ma kavatsen veel pisut tööta…… .
3. Indrek kavatseb sügisel kutsekooli astu…… ja ehitajaks õppi…… .
4. Ülesandes on vaja lauseid luge……, sõnalünki täi…… ja vastuseid kirjuta…… .

B. Kontrolli: *-da* ja *-ta* tunnuseid on sõnades võrdselt.

26. A. Loe tegusõnad. Loe laused.
B. Kirjuta tegusõna sobivas vormis.

1. Enne võistlust tuleb kõik (läbi arutama) …… .
2. Kes tahavad (hakkama) …… kohtunikeks?
3. Kes suudavad õiglast kohtunikuametit (pidama) …… ?
4. Kes saavad homme esimestena (startima) …… ?
5. Kellel tuleb viimasena (võistlema) võistel……?
6. Kes aitavad hüppekaste (korrastama) ……?
7. Kes soovivad võistlejaid (ergutama) ……?

- Ühel sõnal on tunnus *-ta*.

  See sõnavorm on …… .

27. A. Loe sõnad sulgudes. Loe laused. Jooni lausesse sobiv sõna.

1. Ain peab peale tunde riided (vahetama – vahetada) ja treeningule (ruttama – rutata).
2. Koolivaheajal tahame hommikul kaua (magama – magada) ja õues palju (viibima –viibida).
3. Klassiõhtu on lõppenud. Pärast seda tuleb (hakkama – hakata) klassi (koristama – koristada).
4. Kerli hakkab vahvleid (küpsetama – küpsetada).
   Ta soovib neid sõpradele (pakkuma – pakkuda).
5. Ursula hakkab salatit (segama – segada).
   Tal on soov ema (aitama – aidata).

- *Mida* soovis Kerli?
- *Mida* soovis Ursula?

B. Kirjuta kolm lauset või lausepaari õigesti vihikusse.

28. Kirjuta tegusõna lõppu sobiv tunnus.

1) soovin hüpa……
2) soovin tulla hüppa……
3) tahan minna jaluta……
4) tahan jaluta……
5) kavatseb luge……
6) kavatseb õppida luge……
7) tahab minna võistle……
8) suudab võistel……

- Mis sõnade mõjul valisid *-ta/-da*?
- Mis sõnade mõjul valisid *-ma*?

Tegusõna jaatav ja eitav kõne

Ats loeb.

↓

jaatav kõne

Ats ei loe.

↓

eitav kõne

29. A. Loe ja jooni öeldised.

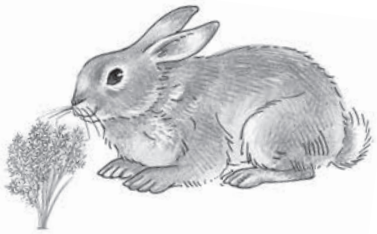

1. Hunt murrab väikseid loomi.
2. Jänesed teisi loomi ei jahi.
3. Haaviku-emand sööb hoopis rohtu ja puu-oksi.
4. Rohtu ja puu-oksi ei söö kass.
5. Kassid hiilivad hoopis hiiri ja linde.
6. Kits ei hooli liha-toidust.
7. Sarve-kandja otsib kraavi-pervelt rohu-liblesid.
8. Kitsed ei murra teisi loomi.

B. Loe veel korda laused. Mis tegevus toimub, mis ei toimu? Rühmita tegusõnad.

Tegevus **toimub** (jaatav kõne).	Tegevus **ei toimu** (eitav kõne).

C. Loe ainult jaatava kõne laused / eitava kõne laused.

30. **A. Loe laused. Jooni tegevust ja seisundit väljendavad sõnad.**

1. Õhtul ei lähe onu kalale. Ta ei võta õngelatti järve äärde kaasa.
2. Matkal me ei ööbi küünis. Me ei tule järgmisel päeval tagasi.
3. Sa ei lähe kodust kaugele. Sa ei pea vanematele seda ütlema.

B. Muuda eitav kõne jaatavaks.

31. **A. Loe laused. Muuda jaatav kõne eitavaks.**

1. Liisa teritab enne joonistustundi pliiatsit.
2. Peep toob täna puid ja isa kütab sauna.
3. Anneli paneb jalga kummikud, sest ilm on vihmane.
4. Kui Marika paraneb, võib ta homme kooli minna.

B. Harjuta lausete kirjutamist etteütlemise järgi.

Tegusõna oleviku- ja minevikuvormid

32. **A. Loe laused. Jooni tegevust ja seisundit väljendavad sõnad.**

1. Hommikul Siim alati peseb, riietub ja sööb.
2. Seejärel sõidab ta tavaliselt bussiga kooli.
3. Täna sõidab poiss aga hoopis staadionile.
4. Seal toimub spordipäev.
5. Ta jookseb, hüppab kaugust ja viskab pesapalli.

B. Vasta küsimustele.

- *Mida teeb* Siim enne kooli?
- *Mida teeb* Siim staadionil?

Pane tähele!

- Kui tegevus toimub kõnelemise ajal või hiljem (tulevikus), on tegusõna **OLEVIKUVORMIS**.

praegu, varsti > *ma sõidan* (*mida teen?*)

- Kui tegevus toimus enne kõnelemist, on tegusõna **MINEVIKUVORMIS**.

eile, hommikul > *ma sõitsin* (*mida tegin?*)

Enne kõnelemist (**MINEVIK**)

(Eile) ma sõitsin (jalgrattaga tööle).

Kõne ajal (**OLEVIK**)

(Praegu) ma sõidan (koju).

Pärast kõnet (**TULEVIK**)

(Homme) ma sõidan (sõbrale külla).

33. **A. Loe olevikuvormid ja minevikuvormid.**
B. Nimeta olevikuvormidel sõnatüvi ja sõnalõpp.

Olevikuvormid	**Minevikuvormid**
ma ehita/n	ma ehita/si/n
sa ehita/d	sa ehita/si/d
ta ehita/b	ta ehita/s
me ehita/me	me ehita/si/me
te ehita/te	te ehita/si/te
nad ehita/vad	nad ehita/si/d

C. Mitmest osast koosnevad minevikuvormid?

- Mis minevikuvormil ei ole sõnalõppu?
- Mis minevikuvormidel on sama sõnalõpp? Ringita need lõpud.

Pane tähele!

Minevikus sõnavorm koosneb kolmest osast.

	☐	+	-si- / -s	+ ☐
	sõnatüvi		**mineviku tunnus**	**sõnalõpp**
(me)	*mängi*	+	*-si-*	+ *me*
(ta)	*mängi*	+	*-s*	(Sõnalõppu ei ole.)

34. A. Moodusta oleviku- ja minevikuvormid näidise järgi.

ma *õpi/n* *sae/n*	ma *õppi/si/n* *saagi/si/n*
sa	sa .....
ta	ta .....
me	me .....
te	te .....
nad	nad .....

B. Eralda olevikuvormidel tüvi ja sõnalõpp.

C. Eralda minevikuvormidel tüvi, mitmuse tunnus ja sõnalõpp. Jooni kahe vormi sama lõpp.

D. Mis sõnavormides räägitakse tegevusest enne kõnelemist (minevikus) / kõne ajal (olevikus)? Loe sõnavormid.

35. A. Loe laused. Jooni tegusõnad.

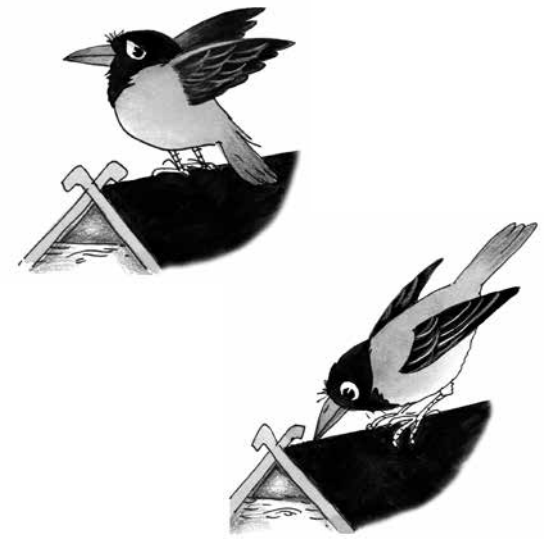

1. Mees läks metsa.
2. Ta ehitas sinna maja.
3. Majale tegi ta katuse peale.
4. Seejärel tõrvas mees katuse.
5. Lind lendas katusele.
6. Linnu saba jäi tõrva sisse kinni.
7. Lind tõmbas saba lahti.
8. Nüüd jäi nokk kinni.
9. Ta tõmbas noka lahti ja jälle jäi saba kinni.

- Kas tegusõnad on oleviku- või minevikuvormides?

B. Moodusta tegusõnade minevikuvormidest olevikuvormid.

Näiteks: *läks – läheb, ehitas – ...*

C. Loe laused olevikuvormidega. Kirjuta vihikusse.

D. Jooni vihikus tegusõnade olevikuvormid.

36. A. Loe 1. tulba tegusõnad ja küsimused.
Sobita 1. tulba sõnad küsimustega.
B. Loe 3. tulba sõnad ja küsimused. Sobita.

lauli/s	*mida tegin?*	(sa) hüppasid
sõitsime	*mida tegid?*	abistasin
püüdsin	*mida tegi?*	ujusime
treenisite	*mida tegime?*	(nad) jooksid
(sa) pildistasid	*mida tegite?*	kasutas
(nad) kaevasid		võitsite

- Mis sõnadele esitasid sama küsimuse?

37. A. Loe laused. Jooni tegusõnad.

1. Pika kivise kai ääres seisab laev.
2. Viimased reisijad sisenevad laeva.
3. Kõlab vile.
4. Madrused päästavad köied silla küljest lahti.
5. Laev liigub aeglaselt.
6. Vesi laeva all vahutab.

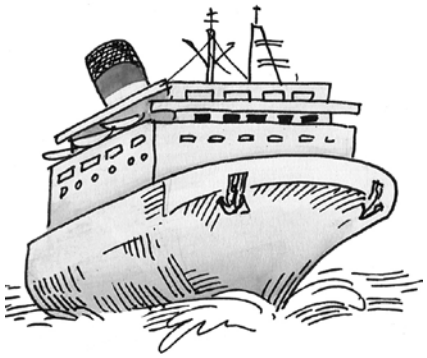

- Kas joonitud tegusõnad on oleviku- või minevikuvormides?
- Moodusta tegusõnade minevikuvormid.
- Mis sõnavorme on vaja muuta?

B. Kirjelda tegevust minevikus.

38. A. Loe laused. Moodusta sulgudes sõnade olevikuvormid.

1. Märtsikuus (sadama) vihma ja lumi (sulama).
2. Palju vett (imbuma) pinnasesse.
3. Ühed veepiisad (liikuma) taimede juurteni.
4. Teised piisad (valguma) veel sügavamale mulla sisse.
5. Vesi (rändama) kaua maa all.
6. Lõpuks (tõusma) see maapinnale.
7. Nüüd (uuristama) vesi endale tee jõgedesse või järvedesse.

B. Moodusta sulgudes sõnade minevikuvormid.

C. Kirjuta minevikuvormidega neli lauset vihikusse.

- Jooni vihikus tegusõnade minevikuvormid.

39. A. Loe tegusõnad ja küsimused sulgudes. Moodusta sobivad sõnavormid.

B. Loe laused.

1. Karuema (viima – *mida tegi?*) oma väikesed pojad metsa-lagendikule.
2 . Väle kärp (ehmuma – *mida tegi?*) karusid nähes.
3. Ettevaatlik karuema (peatuma – *mida tegi?*).
4. Ta (kuulama – *mida teeb?*), mis metsas (toimuma – *mida teeb?*).
5. Väikesed karupojad (suruma – *mida teevad?*) end ema vastu.
6. Alles hiljuti (ronima – *mida tegid?*) nad soojast koopast välja.
7. Karupojad (kuulma – *mida teevad?*), kuidas tuul puude latvades (mühisema – *mida teeb?*).

- Mis lauses on vastus küsimusele *mida nad tegid?*

C. Rühmita tegusõnavormid.

Olevikuvormid: kuulatab, ...

..... (*5 sõna*)

Minevikuvormid: viis, ...

..... (*4 sõna*)

Tingimust väljendavad sõnavormid

40. Loe laused. Vasta küsimustele.

1. Täna on spordipäev. Rain jookseb sadat meetrit.
   - Mida Rain teeb?
2. Täna on koolis spordipäev. Rain on haige. Kui Rain oleks terve, siis ta jookseks sadat meetrit.
   - Kas Rain täna spordipäeval jookseb või ei jookse? Mis on põhjus?
   - Mis tingimustel Rain jookseks?
3. Rain on haige. Sellepärast ta täna spordipäeval ei jookse.
   - Kas Rain täna spordipäeval jookseb või ei jookse? Mis on põhjus?
4. Mikk märkas, et buss seisab juba peatuses. Ta hakkas kiiresti jooksma. Mikk ei jookseks, kui peatuses ei oleks bussi.
   - Kas Mikk jookseb või ei jookse? Mis on põhjus?
   - Mis olukorras (*millal?*) Mikk ei jookseks?

41. A. Loe sõnapaarid. Kas tegevus toimub kindlasti või toimub mingil tingimusel? Otsusta sõnavormi järgi. Selgita.

B. Jooni sõnavormid, mis väljendavad tegevuse toimumist mingil tingimusel.

kirjuta/n – kirjuta/ksi/n

laula/b – laula/ks

lähe/te – lähe/ksi/te

(sa) kirjuta/d – kirjuta/ksi/d

vaata/me – vaata/ksi/me

(nad) istu/vad – istu/ksi/d

Pane tähele!

Tingimust väljendavad sõnavormid koosnevad kolmest osast:

☐	+	**-ksi-** **-ks**	+	☐
sõnatüvi		**tunnus**		**sõnalõpp**
laula	+	*-ksi-*	+	*-n* (ma) *laulaksin*
laula	+	*-ksi-*	+	*-d* (sa, nad) *laulaksid*
tantsi	+	*-ks*		(ta) *tantsiks* –
				(Sõnalõppu ei ole.)

42. A. Loe laused. Vasta küsimustele.

Näiteks:

Kui Mardil oleks kutsikas, siis ta jalutaks sellega iga päev pargis.

- *Mida* Mart võiks iga päev teha?
- *Keda* on selleks vaja?
- Mardil ei ole kutsikat.
- Mart ei jaluta kutsikaga iga päev.

1. Kui homme oleks ilus ilm, siis toimuks meil spordipäev.
2. Kui Kalle oleks terve, siis ta tuleks täna basseini ujuma.
3. Kui võimla oleks vaba, saaksid poisid maadlemist harjutada.
4. Lapsed saavad nüüd palli mängida, sest võimla on vaba.

- Mis võimalusest (või selle puudumisest) lausetes räägitakse?
- Mis seda võimalust takistab või võimaldab?

B. Ringita tingimust väljendavad sõnavormid.

C. Eralda neil sõnavormidel sõnatüvi, tunnus ja sõnalõpp püstkriipsudega.

43. A. Loe asesõnad, tegusõnad ja küsimused.
B. Eralda tegusõnadel sõnatüvi, tunnus ja sõnalõpp.
C. Sobita asesõna ja tegusõnavorm.
D. Sobita tegusõnavorm ja küsimus.

Ta	peseksin	*mida teeks?*
Ma	harjutaksid	*mida teeksin?*
Me	einestaks	*mida teeksid?*
Sa	ootaksime	*mida teeksite?*
Nad	laulaksite	*mida teeksime?*
Te		

- Mis asesõnad sobivad sama tegusõna-vormiga?
- Mis asesõnad sobivad sama küsimusega?

44. Loe sõnad joone alt. Loe laused. Vali lünka sobiv sõna.

1. Olen väsinud. Praegu ma ..... pingile.
2. Olen väsinud ja tahan istuda. Tool on katki.
   Ma ..... toolile, kui see oleks terve.
3. Ma räägin praegu vanema inimesega.
   Ma ..... toolil, vaid seisan viisakalt püsti.
4. Ma vigastasin pallimängus oma jalga. Ma pean istuma pingile.
   Teised mängivad edasi. Kui mu jalg oleks terve,
   ..... ma üksinda pingil.

---

istuksin, ei istu, istun, ei istuks

- Keegi oli väsinud. Mida ta rääkis istumisest?

45. **A. Loe asesõnad koos tegusõnadega.**
Eralda tegusõnadel sõnatüvi, tunnus ja lõpp.

Sa tulid.	Ma jookseksin.
Ma jooksin.	Ta sõidaks.
Ta sõitis.	Sa tuleksid.

- Leia sama sõna erisugused tüved. Nimeta.
- Nimeta lõputa sõnavormid.

B. Eralda tegusõnadel sõnatüvi, tunnus ja lõpp.

Te lugesite.	Me hüppaksime.
Me hüppasime.	Te loeksite.
Nad sõid.	Nad sööksid.

- Leia samade lõppudega sõnad. Nimeta.

LAUSE

Lihtlause

1. **A. Loe laused. Jooni lausetes alused ja öeldised.**
B. Kirjuta laused õigesti vihikusse. (TM j 8)

1. Tomatid õitsevad kasvu-h/on/es.
2. Õel k/uk/us raha põrandale.
3. Ema ostis r/et/el tütrele uued s/ap/ad.
4. Taevas k/at/us tumedate pilvedega.

- Leia igas lauses öeldist täpsustav kõige olulisem sõna.

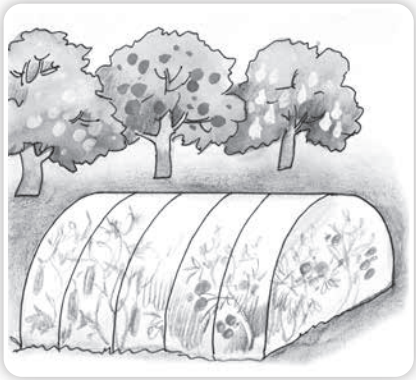

Pane tähele!

- Ühte tegevust, seisundit või olukorda väljendav lause on **LIHTLAUSE**.
- Lihtlauses on alati **öeldis**. *Lind lendas kase otsa.*
- Vahel võib alus olla nimetamata. *Lendas kase otsa.*
- Lihtlause võib koosneda ka ainult **öeldisest**. *Sajab.*

2. A. Loe. Mis ei ole lihtlaused? Leia ja kriipsuta läbi:

1) üksikud sõnad, 2) sõnaühendid, 3) poolikud laused.

Näiteks:

~~*Mutionu.*~~ *Mutionu elas metsas noorte ja vanade kuuskede keskel.* ~~*Elas.*~~ ~~*Noored ja vanad kuused.*~~

B. Jooni lihtlausetes alused ja öeldised.

Näiteks:

~~*Mutionu.*~~ *Mutionu elas metsas noorte ja vanade kuuskede keskel.* ~~*Elas.*~~ ~~*Noored ja vanad kuused.*~~

1. Mutionu tegi maja põõsa juurte alla. Maja. Juured. Mutionu maja. (*1 lause*)
2. Kutsus külla. Sulelised külalised. Mutionu kutsus külla külalisi. Reinuvader hilines. Reinuvader. Hiljaks. (*2 lauset*)
3. Poiss jalgu. Poiss kõlgutas jalgu. Koer lippas sauna juurest majani. Vend jalutas. Vend jalutas sauna ja maja vahel. Sauna ja maja vahel. (*4 lauset*)

- Nimeta lausetes öeldist täpsustavad sõnad.

3. A. Loe laused. Jooni alus ja öeldis.

B. Kirjuta välja:

1) alus koos laienditega, 2) öeldis koos laienditega.

1. Sõbralikud lapsed käisid talvel koos suusatamas.
   1. sõbralikud lapsed,
   2. käisid talvel koos suusatamas.
2. Meie küla tüdrukud sõitsid suuskadega järsust mäest alla.
   1. .....
   2. .....
3. Naaberküla poisid läksid Otepääle lumelauaga sõitma.
   1. .....
   2. .....
4. Viienda klassi lapsed nautisid talverõõme.
   1. .....
   2. .....

4. Loe ja vasta küsimustele.

Poisid koostasid lauseid Kaspari tegevusest.

Miku laused olid järgmised:

Ema istutas lilli. Ema istutas aias.

Siim koostas aga ainult ühe lause:

Ema istutas aias lilli.

- Mida said Miku lausetest teada?
- Mida said Siimu lausest teada?

Pane tähele!

- Ühest ja samast asjast saab rääkida kas **ühe** või **mitme lausega**.
- **Lauseid saab ühendada**. (Korduvaid või sama tähendusega sõnu kasutame lauses ainult ühe korra.)

Lapsed jalutasid.
Lapsed jalutasid õhtul.
Lapsed jalutasid pargis.

Lapsed jalutasid õhtul pargis.

5. Loe ja ühenda lühikesed laused.

1. **Lapsed** mängisid.

   Lapsed mängisid õues.

   Lapsed mängisid peitust.

Lapsed .....

2. Martenil on **õde Maris**.

   Maris käis näitusel.

   Ta käis (seal) pühapäeval.

Marteni .....

3. Veiko on haige.

Ta lamab voodis.

Poiss lamab juba kaks päeva.

Haige Veiko .....

Lauseid ühendades on mõnikord vaja sõnu ringi paigutada ja sõnavormi muuta.

Hobusel on uhke lakk.

See **hobune** võitis võistluse.

---

*Uhke lakaga **hobune** võitis võistluse.*

Lakk on must.

---

*Musta lakaga **hobune** võitis võistluse.*

*Uhke musta lakaga **hobune** võitis võistluse.*

6. Ühenda laused.

1. Kaarel ostis lilli.

Need olid roosad.

Poiss ostis lilled emale.

Kaarel ostis emale .....

2. Kaarlil on õde Liina.

Tüdruk käis pühapäeval metsas.

Ta käis kaseoksi toomas.

.....

3. (See on) kirevate sulgedega papagoi.

Lind ärkas hommikul.

Ta soputas tiibu.

..... *ja*

.....

Pikki lauseid saame muuta mitmeks lühikeseks lauseks.

7. A. Loe laused. Jooni lausetes alused ja öeldised.
B. Muuda laused võimalikult lühikeseks.

1. Lopsakad varsa-kabjad õitsesid kevadel kraavi-kaldal.

1. Varsakabjad õitsesid.
2. Varsakabjad olid lopsakad.
3. Varsakabjad õitsesid kraavikaldal.
4. Varsakabjad õitsesid kevadel.

2. Naabrid ehitasid jõe-kaldale kahe-korruselise maja.

1. *Naabrid ehitasid maja.*
2. *Maja on* .....
3. .....

3. Mardi õde Katrin käis pühapäeval Tallinna looma-aias.

1. *Mardil on* .....
2. *Katrin käis* .....
3. *See toimus* .....
4. *Loomaaed on* .....

4. Haraliste sarvedega suur põder vaatas külastajaid.

1. *Põder vaatas* .....
2. *Põder oli* .....
3. *Põder oli* .....
4. *Sarved* .....

8. Loe laused.

Liina korjas tihedas metsas seeni.

1. Liina korjas seeni.
2. Seened olid metsas.

- Mis jäi lühikestes lausetes sõnastamata?

Memm kinkis Kristole sooja kampsuni.

1. Memm kinkis kampsuni.
2. Kristo sai kampsuni.

- Mis jäi lühikestes lausetes sõnastamata?

9. A. Vaata pilti.

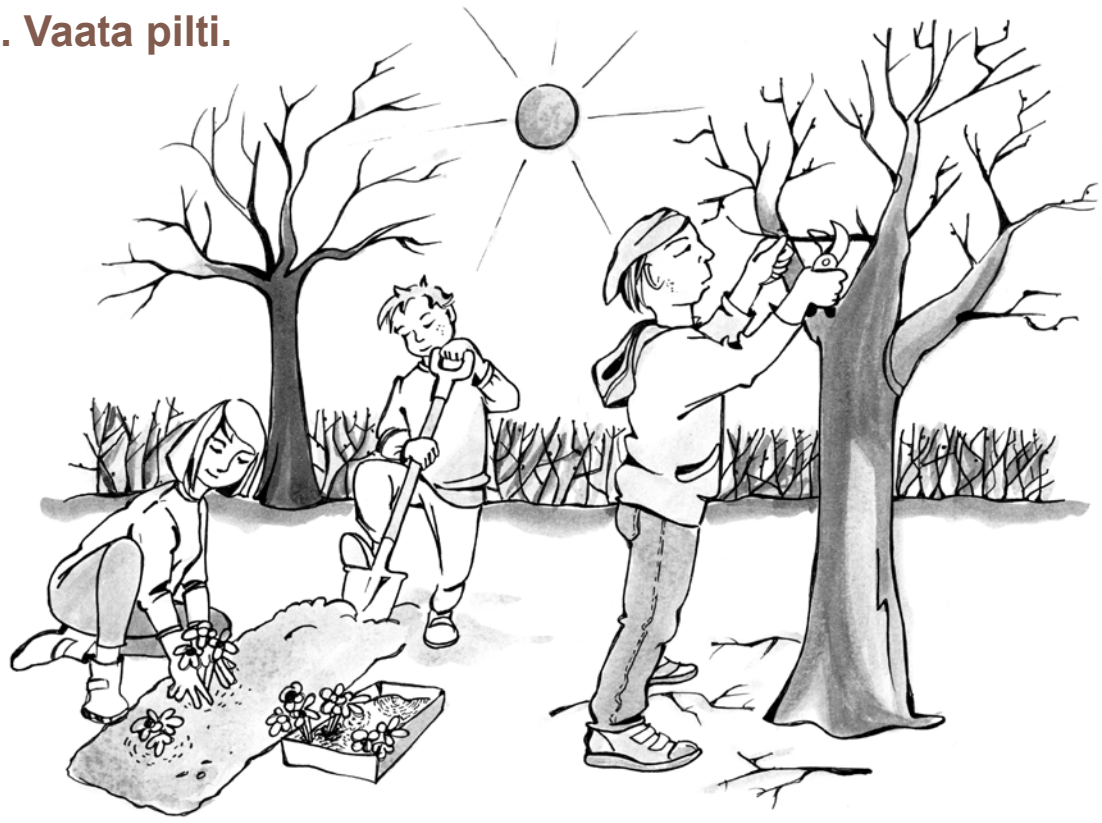

B. Mai ja Mihkel koostasid lauseid pildi kohta.

- Loe laused. Jooni alused ja öeldised.

C. Nimeta aluste ja öeldiste laiendid.

Mai laused.	**Mihkli laused.**
Ema istutab.	Ema istutab peenrale lilletaimi.
Poiss kaevab.	Poeg Kristo kaevab taimede jaoks maad.
Isa lõikab.	Kristo isa lõikab aias õunapuude oksi.

- Kelle laused kirjeldavad pere tegevust täpsemalt? Selgita.

10. A. Moodusta sõnaühendeid ja lauseid.
B. Kirjuta laused vihikusse.

1. *Kes* nägi (*keda?, millal?, kus?*)

Madis nägi Aini. *Madis nägi Aini eile.*
Madis nägi Aini kinos. *Madis nägi Aini eile kinos.*

2. *Kes* istutas (*mille? kuhu?, (koos) kellega?, millal?*)
3. *Kes* viskasid (*mille? kust?, kuhu?, millal?*)
4. *Kes* korjab (*millal?, mida?, kus?, kuhu?, kellega?*)

Igast lausest saab moodustada küsilauseid

11. A. Loe lause. Loe küsilaused.
B. Vasta lühidalt. Kirjuta.

Poiss sidus ridva õunapuu tüve külge.

1. *Kes* sidus ridva õunapuu tüve külge? Poiss
2. *Mille* sidus poiss õunapuu tüve külge? .....
3. *Mille külge* sidus poiss ridva? .....
4. *Mida* poiss *tegi*? .....
5. *Mille* tüve külge sidus poiss ridva? .....

- Selgita sõna *ritv* tähendust.

12. Loe laused. Sobita vastus ja küsimused.

Ühel hommikul läks Katrin ujulasse.

1. *Kuhu* läks Katrin?	Ühel hommikul.
2. *Millal* läks Katrin ujulasse?	Katrin.
3. *Kes* läks ujulasse?	Ujulasse.

Poisid valmistasid töökojas lindudele pesakaste.

1. Kellele valmistasid poisid pesakaste? Poisid.
2. Mida poisid valmistasid? Lindudele.
3. Kus valmistasid poisid pesakaste? Valmistasid pesakaste.
4. Mida poisid tegid? Töökojas.
5. Kes valmistasid lindudele pesakaste? Pesakaste.

13. A. Loe laused. Moodusta küsimusi lausete kohta.

Koolis räägiti õpilastele metsa hooldamisest.

1. *Kellele* ..... ?
2. *Millest* ..... ?
3. *Kus* ..... ?
4. *Mida tehti* ..... ?
5. *Mille* ..... ?

Maikuus ehitame poistega aeda kõrge onni.

1. *Mille* ..... ?
2. *Missuguse* ..... ?
3. *Kellega* ..... ?
4. *Mida teeme* ..... ?
5. *Millal* ..... ?
6. *Kuhu* ..... ?

B. Vasta küsilausetele lühidalt.

14. A. Loe lausete algused. Loe küsimused ja sõnad sulgudest. Laienda lauseid. B. Kirjuta laused vihikusse.

1. Me laulame (*mida?* – uus laul).
2. Me laulame (*kellega?* – tüdrukud), (*mida?* – kevadlaul).
3. Me laulame (*kus?* – laulukoor),
   (*mida?* – kahehäälne laul).
4. Me laulame (*millal?* – õhtu), (*kellele?* – vanaisa),
   (*milleks?* – tervitus), (*mida?* – sünnipäeva-laul).

15. Loe sõnad. Reasta sõnad lauseteks.

1. Metsade, karu, kuningaks, kutsutakse. *Karu kutsutakse … .*
2. Magab, külma, karu, talve, kogu.
3. Pesa, mesikäpp, teeb, juurte alla, puu.
4. Kaks, jaanuaris, poega, emakarul, sünnib.
5. Aprillis, karu, ärkab, talveunest, unine.

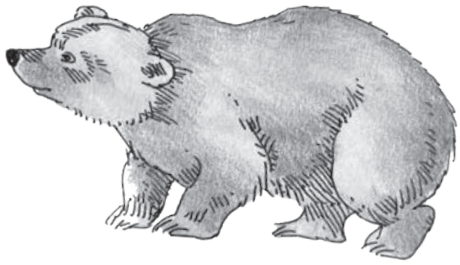

16. A. Loe sõnad joone alt. Loe laused. B. Asenda joonitud sõnad. C. Kirjuta harjutus vihikusse.

1. Mutil on pisikesed silmad.
2. Muti silmad pole valgusega harjunud.
3. Oma silmadega ei näe
   mutt maa all peaaegu midagi.
4. Mida mutil maa all vaadata ongi?
5. Küll aga tunneb mutt lõhnu.
6. Samuti kuuleb mutt hästi.

need, ta, nendega, loomakesel, seal, mutionu, loom

- Mis sõnadega asendasid sõna *mutt*?

17. A. Järjesta sõnad lauseteks.
B. Kirjuta laused etteütlemise järgi vihikusse.

Mul on kodus hamster.

1) pruun, väike, on, ta, loomake.
2) nimi, Kerra, on, tema.
3) süüa, hamster, armastab, teri.
4) välja, ükskord, pesakastist, ronis, Kerra.
5) ringi, loomake, toas, vaadata, tahtis.
6) kassi, kartis, hamster, väike, minu.
7) puges, Kerra, peitu, kapi alla.
8) Kerrat, otsima, hakkasin, ma.
9) välja, lõpuks, ilmus, kapi alt, hamster.
10) mul, meel, hea, oli.

C. Harjuta lausete kirjutamist etteütlemise järgi.

Koondlause

1. A. Loe laused. Esita küsimused joonitud sõnadele.
B. Ühenda laused. Kirjuta koondlaused.

1. Meie metsades elab rebane (*kes?*).
   Meie metsades elab kährik. →
   Meie metsades elab hunt.
   Meie metsades elab karu.

- Nimeta samad sõnad lausetes. Nimeta erinevad sõnad lausetes.

Meie metsades elavad rebane, ..., ... *ja* ..... .

2. Koolis me loeme. Koolis me arvutame.
   Koolis me joonistame. Koolis me spordime.

- Nimeta samad sõnad lausetes. Nimeta erinevad sõnad lausetes.

Koolis ....., ..., ... *ja* ..... .

3. Põllumees künnab põldu. Põllumees äestab põldu.
   Põllumees külvab vilja. Põllumees lõikab vilja.

- Nimeta samad sõnad lausetes. Nimeta erinevad sõnad lausetes.

Põllumees ..... *ja* .....
ning ..... *ja* ..... .

Pane tähele!

1. Kolmes lühikeses lauses on 1) (samad) sõnad, 2) erinevad sõnad.

Kased on Eesti metsades sagedased puud.
Kuused on Eesti metsades sagedased puud.
Männid on Eesti metsades sagedased puud.

- Korduvad sõnad vastavad samale küsimusele.

2. Me ühendame laused. Ühele ja samale küsimusele vastavad sõnad koondame ühte lausesse. Saame **KOONDLAUSE**.

Kased, kuused ja männid on Eesti metsades sagedased puud.

Eesti keele tunnis õpilased lugesid, kirjutasid ning vastasid küsimustele.

Lapsed korjasid aias õunu, pirne ja ploome.

2. A. Loe lause. Loe küsimus. Vasta küsimusele. Kirjuta vastus numbriga.

1. Rait **ja** Kermo lähevad ujuma.
   - Mitu poissi läheb ujuma? .....
2. Lapsed joonistavad **ja** mängivad.
   - Mitut tegevust lapsed sooritavad? .....
3. Ats, Kalmer **ning** Juss käisid eile kinos.
   - Mitu poissi käis eile kinos? .....
4. Eile oli korrapidaja kas Kalev **või** Siim.
   - Mitu poissi pidas eile korda? .....

B. Loe lause. Lõpeta selle põhjal laused.

Ats kas sööb **või** mängib.

- Kui Ats sööb, siis ta ei ..... .
- Kui Ats mängib, siis ta ei ..... .
- Mitut tegevust Ats korraga sooritab? .....

Teeme kokkuvõtte eelmise harjutuse sidesõnadest.

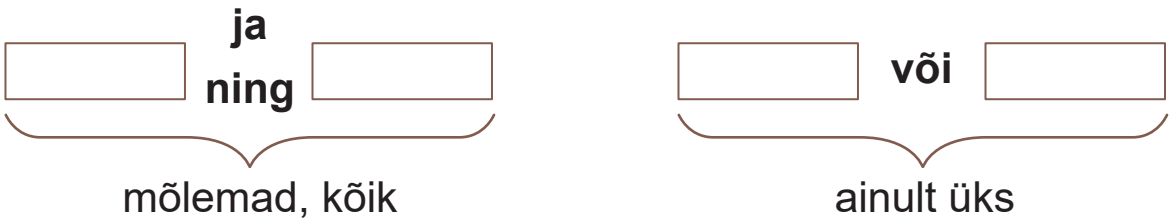

3. Loe sõnad. Rühmita. Kirjuta sõnad.

taru, kala, kamin, samet, samuti, viriseb, kaunis, tomat, taimed, kalur, kulutab, kumab, valavad, paugub

1. Sõnas on A **ja** U täht: *taru, kumab,* .... (*7 sõna*)

2. Sõnas on L **või** M täht: *kumab,* .... (10 sõna)

4. A. Loe lausete algused. Koosta koondlaused suuliselt.

1. Koer haugub, klähvib … **ja** … .
2. Jänes jookseb, …, … **ja** … .
3. Hobune kõnnib, …, … **ning** … .
4. Suuremad jõed Eestis on … **ning** … .
5. Annika, … **või** … läheb täna Kaiga kinno.

B. Vasta küsimustele koostatud lausete põhjal.

- Mitu koera (jänese, hobuse) tegevust sa nimetasid?
- Mitmest jõest on juttu?
- Mitu tüdrukut läheb Kaiga kinno?

5. Loe laused. Täida lüngad sidesõnadega *ja*, *ning*, *või*.

1. Maja taga kasvab üks puu. See on pärn ..... tamm.
2. Aias kasvavad mitut liiki viljapuud.

   Need on õunapuud, kreegipuud ..... ploomipuud.
3. Ema ei tea, mida Marit praegu teeb.

   Tüdruk kas uisutab ..... suusatab.
4. Eile oli Katil palju tegemist.

   Ta koristas tuba, pesi pesu ..... tegi süüa.
5. Nägin videvikus heinamaal väikest looma jooksmas.

   See võis olla jänes ..... rebane.
6. Reelika läheb sügisel kooli.

   Ta oskab juba lugeda ..... arvutada.
7. Memm ei saanud videvikus aru, kes teda teretas.

   See oli tema arvates Mart ..... Kaarel.

- Mis lausetes kasutasid sidesõna *või*?

6. Loe sõnad. Koosta iga rea sõnadega kaks koondlauset. Kasuta sidesõnu *ja*, *ning*, *või*.

1. Maasikad, mustikad, vaarikad, pohlad, seened.
2. Võsaülane, varsakabi, pääsusilm, kullerkupp.
3. Kased, pärnad, haavad, vahtrad, kuused.

4. Ujuma, sõudma, õngitsema, püüdma.
5. Lugema, kirjutama, arvutama, joonistama, laulma.

Liitlause

1. Loe Martini ja Mariti jutt. Mille poolest on jutud sarnased? Mille poolest on jutud erinevad?

Martin:

Kodutööd tehes kuulsin tuttavat helinat. See oli minu mobiiltelefoni helin. Telefon andis märku saabunud sõnumist. Sõnumi saamises pole midagi erilist. Seekord saatis sõnumi võõras inimene. Ta tahtis teada minu õhtust tegevust. Kas mul on vaja talle vastata? Ma ei tunne ju teda.

Marit:

Kodutööd tehes kuulsin mobiiltelefoni helinat ***ja*** see andis märku saabunud sõnumist. Sõnumi saamises pole midagi erilist, ***kuid*** selle sõnumi saatis mulle võõras inimene. Ta küsis, ***mida*** ma õhtul teen, ***aga*** ta ise oli mulle võõras. Kas mul on talle vaja vastata ***või*** ei ole?

(Kathy Allen „Mobiiltelefoni ohud“, Studium 2014)

- Mitut lauset kasutas Martin? Mitut lauset kasutas Marit?

  Martin kasutas **lihtlauseid**.
  Marit kasutas **liitlauseid**.

- Mis sõnadega liitis Marit laused kokku?
- Mis sidesõnade ees on koma?

2. A. Loe laused. Nimeta lausetes sidesõnad.

1. Poisid istusid järvekaldal ***ning*** vihma hakkas sadama.
2. Turistid jõudsid Raekoja platsile ***ja*** varsti kõlas kellamäng.
3. Hunt on metsloom, ***aga*** siga on koduloom.
4. Tamm on lehtpuu, ***kuid*** mänd on okaspuu.
5. Kas te jõudsite kõik õigeks ajaks kooli ***või*** jäi mõni laps hiljaks?

B. Loe ja täida korraldused.

1) Esimeses lauses räägitakse sündmusest. Selgita samaaegsust. Ringita sidesõna.

2) Teises lauses räägitakse inimeste tegevusest ja sellele järgnevast sündmusest. Selgita järgnevust. Ringita sidesõna.

3) 3. ja 4. lausetes on mõtted üksteisele vastandatud?

Neis lausetes kasutame sidesõnu ..... ja ..... .

4) Viies lause väljendab valikut. Ringita sidesõna. Selgita valikut.

Pane tähele!

- Üheaegseid või järgnevaid tegevusi/sündmusi väljendavaid lauseid ühendame sidesõnadega **JA = NING.**
- Vastandliku tähendusega lauseid ühendame sidesõnadega **AGA = KUID.**

  Sidesõnade AGA ja KUID ette kirjutame **koma**.
- Kui laused väljendavad valikut, kasutame sidesõna **VÕI**.

  Sidesõnade JA, NING, VÕI ees **koma ei ole**.

3. Loe laused. Koosta samaaegseid tegevusi või sündmusi väljendavad liitlaused.

- Mis sidesõnu sa kasutad? (Leia eelnevast kastikesest.)

1. Vanemad ruttavad tööle. Lapsed lähevad kooli.
2. Pilv nihkus edasi. Päike paistis.
3. Õpetaja astub klassi. Lapsed tõusevad püsti.

4. A. Loe lihtlaused. Jooni lausetes alused ja öeldised.

1. Saabus õhtu. Tuul ei vaibunud.
2. Taevas oli pilvine. Vihm oli lakanud.
3. Ema keelas Märdil puu otsa ronida.
   Poiss ei hoolinud keelust.
4. Maarja läheb kooli jalgsi.
   Paljud lapsed sõidavad sinna jalgratastega.
5. Kell oli juba üheksa. Robertit ei olnud veel kodus.

B. Ühenda lihtlaused liitlauseteks. Kasuta sidesõnu *aga*, *kuid*.

5. Lõpeta liitlaused.

1. Ma jooksin toast välja, ***kuid*** .....
2. Jõudsin raudteejaama, ***aga*** .....
3. Kased olid juba hiirekõrvul, ***kuid*** .....

- Mis aastaajal on kase lehed hiirekõrvul?
- Kas praegu on lehed hiirekõrvul?

6. A. Loe liitlausete algused. Loe liitlausete teised osad.
B. Vali sobiv lauselõpp. Kirjuta iga liitlause lõpuosa ette sobiv sidesõna.

1. Öökülmad lõppesid aprilli alguses 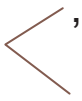 , **kuid** …
ja …

kuid päevad olid veel jahedad. ..... kevad oli saabunud.

2. Taevas tõmbus tumedaks , **kuid** …
ja …

..... peagi hakkas sadama. ..... sadama veel ei hakanud.

3. Ma heitsin voodisse , **kuid** …
ja …

..... kohe tuli uni. ..... uni ei tahtnud tulla.

- Seleta *uni ei tahtnud tulla, tõmbus tumedaks* tähendust.

7. A. Loe lihtlaused. Liida sobivad laused.
B. Kirjuta kolm liitlauset vihikusse.

1. Taevasse tõusis täiskuu	**ja**	Maarja jäi koju.
2. Mart sõitis Elvasse	**ning**	värske õhk väsitas kiiresti.
3. Töö ei olnud raske	**, kuid**	poisid läksid juba ujulasse.
4. Tüdrukud värvisid pilti	**, aga**	kohe oli tuba valgem.

8. A. Loe laused. Ühenda laused sidesõna *või* abil.

1. Kas tänavu oli külm talv? Kas talvel sadas sageli vihma?

Kas tänavu oli külm talv või sadas talvel sageli vihma?

2. Kas Rait hakkab kohe õppima?
   Kas poisid mängivad pisut arvutimänge?
3. Kas Merle sõidab Leetu?
   Kas mõni tüdruk loobub sõidust laagri kasuks?
4. Kas ema istutab homme tomatitaimi?
   Kas ta ootab veel ühe nädala.

B. Sidesõna *või* kasutame valikut väljendavate lausete puhul. Selgita küsilausetes sõnastatud valikuid.

9. A. Loe lauseosad.

Vali lausete liitmiseks sobiv sidesõna:
***ja*, *ning*, *aga*, *kuid*, *või*.**

1. Saabub kevad …… loodus ärkab uuele elule.
2. Saabub kevad …… ilmad on veel talvised.
3. Saabub kevad …… looduses ei ole seda märgata.
4. Saabub kevad …… kogu loodus on täis linnulaulu.
5. Kas saabub kevad …… jätkab talv oma võidutsemist?

- Seleta *talve võidutsemise* tähendust.

B. Põhjenda sidesõna valikut.

10. A. Loe liitlaused. Leia ja jooni sidesõnad.

B. Loe lauseosad. Mida lauseosad väljendavad?

Kas 1) samaaegseid tegevusi,
2) üksteisele järgnevaid tegevusi,
3) vastandlikke tegevusi või mõtteid,
4) valikut?

C. Leia sobimatud sidesõnad. Kirjuta sobiv sidesõna lause lõppu.

1. Hommikul veel tuiskas või pärast oli ilm ilus. *kuid*
2. Avasin ukse, aga koer tuli tuppa. .....
3. Taevas oli veel selge ja ilmajaam ennustas äikese lähenemist. .....
4. Nii oli see paar nädalat tagasi või nüüd on kõik teisiti. .....
5. Otsisime kõik kohad läbi ja Kalle kinnast me ei leidnud. .....
6. Kas oksal istub kuldnokk, kuid on see muströstas? .....

11. Loe laused. Vasta küsimustele.

1. Kui sa vibu liiga pingule tõmbad, siis läheb vibu katki.
2. Kui luiged lendavad lõunamaale, siis hakkab lund sadama.
3. Kui ema toidu valmis saab, siis hakkame kõik sööma.

- Mis järgneb sellele,
  - kui tõmbad vibu liiga pingule?
  - kui ema saab toidu valmis?
  - kui luiged lendavad lõunamaale?
- *Mis põhjusel* läheb vibu katki?
- *Millal*
  - hakkab lund sadama?
  - hakkab pere sööma?

Pane tähele!

- Liitlausega saab väljendada mingi tegevuse põhjust ja selle tagajärge.

PÕHJUS on enne, **TAGAJÄRG** on pärast.

KUI ....., **SIIS** ..... .

Kui sa vibu liiga pingule tõmbad, siis läheb vibu katki.

12. A. Loe lausepooled. Vali lausesse sobiv lõpp.
B. Kirjuta lõpuosa ette lause algusnumber.

1. **Kui** ma lõpetan 9. klassi, **siis** .... alles pääsesime majja.
2. **Kui** kassi pole kodus, **siis** .... on tütar perenaine.
3. **Kui** viga näed laita, **siis** .... peavad ka teised sind meheks.
4. **Kui** ema ära sõidab, **siis** 1. lähen ma kutsekooli.
5. **Kui** sa oled asjalik mees, **siis** .... hiired pidutsevad.
6. **Kui** uks avati, **siis** .... tule ja aita.

- Seleta 3. lause tähendust.

13. A. Lõpeta liitlaused. B. Vasta küsimustele.

1. Kui päike tõusis, **siis** .....
2. Kui võõras lähenes majale, **siis** .....
3. Kui tunnid lõppesid, **siis** .....
4. Kui maikuu lõpeb, **siis** .....
5. Kui bussijaama jõudsime, **siis** .....

- Mis järgnes päikesetõusule?
- Mis võis järgneda, kui võõras lähenes majale?
- Mis tegevus võis järgneda tundidele?
- Mis järgneb maikuule?
- Mis võis toimuda pärast bussijaama jõudmist?

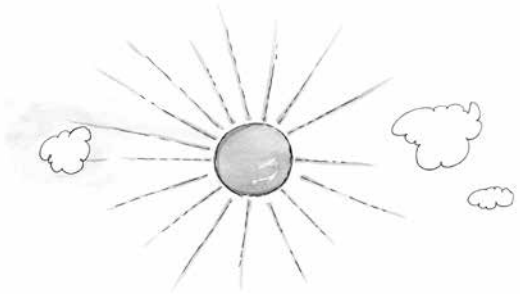

14. Loe ja vasta küsimustele.

1. Ats arvas, **et** nende klassi tuleb uus poiss.
2. Ragne nägi, **et** Peep läks vales kohas üle tänava.
3. Kaarel kuulis, **et** rong juba läheneb.

- *Mida* Ats arvas?
- *Mida* Ragne nägi?
- *Mida* Kaarel kuulis?

Pane tähele!

- Liitlause teine lausepool täiendab esimeses lausepooles kasutatud tegusõna tähendust.

  Sel juhul kasutame sidesõna *et*.

- Sidesõna *et* ette kirjutame koma.

  ..... *(mida?), et* ..... .

15. A. Loe lausepooled. Sobita joonega.
B. Kirjuta kaks lauset etteütlemise järgi.

1. Vanaema õpetas, **et**	homme on ilus ilm.
2. Annika lootis, **et**	Jaak on haige.
3. Rauno teatas, **et**	matkapäev jääb ära.
4. Ma arvasin, **et**	bussi eest ei ületata teed.
5. Õpilased otsustasid, **et**	tunnistuse saame mais.

16. A. Vaata pilte. Loe laused. B. Sobita laused piltidega.

Raamatud on riiulil, mis on akna juures.

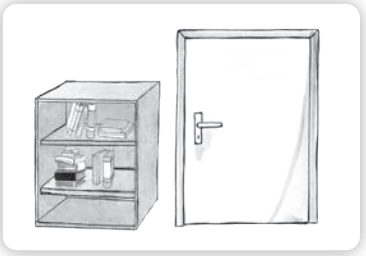

Raamatud on riiulil, mis on ukse kõrval.

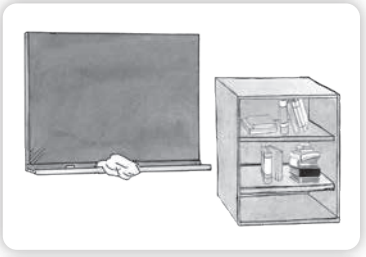

Raamatud on riiulil, mis on tahvli kõrval.

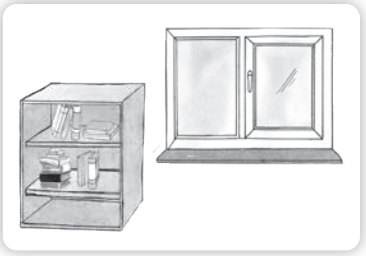

- Mille poolest riiulite asukohad erinevad?

17. A. Loe ja vasta küsimustele.

1. Ats istus toolile, mis oli laua juures.
   - *Kuhu* Ats istus?
   - *Kus* oli tool?
   - *Missugusele* toolile Ats istus?
2. Eneli pildistas poissi, kes mängis palli.
   - *Mida* poiss *tegi*?
   - *Keda* Eneli pildistas?
   - *Missugust* poissi Eneli pildistas?

3. Andrus kohtas tüdrukut, kes elab Tallinnas.
   - *Kus* tüdruk elab?
   - *Keda* Andrus kohtas?
   - *Missugust* tüdrukut Andrus kohtas?

B. Loe see lauseosa, mis iseloomustab tooli, poissi, tüdrukut.

Pane tähele!

- Liitlause teine osa võib täiendada mõne sõna tähendust.
- Sel juhul kasutame siduvaid sõnu ***kes?, mis?, kelle?, mille?*** jne

… koer, kes … *… kase, mille …*

18. Loe lihtlaused. Koosta suuliselt liitlaused, kasuta siduvaid sõnu *kes?*, *mis?*.

1. Alo kohtas poissi. Poiss elab Pärnus.

   Alo kohtas poissi, kes elab Pärnus.

2. Üllar pani kappi raamatu. Raamat oli varem laua peal.

   Üllar pani kappi raamatu, mis … .

3. Mart nägi tee ääres põtra. Põder sõi noore männi oksi.
4. Mati söötis küülikuid. Küülikud elavad maja taga kuuris.
5. Õpetaja seletas ülesannet. See oli kirjutatud tahvlile.
6. Kohtasin võistlustel sõpra. Ta oli lõpetanud kaugushüppe.
7. Hommikul mindi metsa. See oli veel öisest vihmast märg.

19. Lõpeta laused.

1. Indrek joonistas laeva, **mis** .....
2. Katre luges raamatut, **mis** .....
3. Vend remontis rulat, **mis** .....
4. Isa lahendas ristsõna, **mis** .....
5. Õpetaja kiitis poissi, **kes** .....
6. Ruta kohtas naist, **kes** .....

20. A. Loe kahe liitlause algused. Loe liitlausete lõpuosad. B. Moodusta liitlaused.

1. Sõitsime ratastega metsa, ...
2. Kohtusime kaasikus, ...

... **mis** asub raudtee taga.
... **mille** lähedalt möödub lai maantee.
... **mida** me kõik hästi tunneme.
... **kus** leidub palju seeni.
... **kuhu** homme lähevad ka meie tuttavad.
... **kust** igal aastal korjatakse palju marju.
... **milleni** viib kitsas jalgrada.

- Mis sidesõnu kasutasid? Nimeta.

21. A. Loe lauseosad joone alt. Loe lausete algused. Lõpeta.

1. Läksin metsa, **mis** ... .
2. Puude all õitsesid sinililled, **mille** ... .
3. Lepikus valendasid ülased, **mille** ... .
4. Kaskedel pakatavad pungad, **mis** ... .
5. Kas sa oled juba kuulnud lõokest, **kes** ... .
6. Põldudel mürisevad traktorid, **mille** ... .

---

1) helises kevade järele
2) õied kaunistasid metsa
3) õied on nagu lumehelbed
4) sarnanevad hiirekõrvadega
5) lõõritab lõbusalt põllu kohal
6) taga lendasid kiinnivaresed

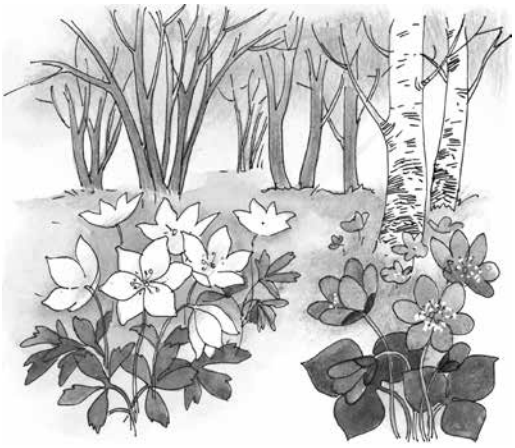

B. Kirjuta laused õigesti.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

